

KATOLIKUS IFJÚSÁGI MOZGALMAK SZEGEDEN (1923–1943) – GLATTFELDER GYULA SZEREPE A SZEGEDI EGYETEMISTÁK HUMANIZMUSÁBAN¹

„Hogy bizalommal tudjak a jövőbe tekinteni, ebben Szeged városának figyelme igen jelentős tényező. Nekem egy büszke, nagy és magyar egyházmegyét kellett elhagynom, ahol hit, tűz és régi tradíciók élnek a lelkekben. Igaz, fájdalommal telve a szívem, de az önök szeretete nagy örömet és vigaszt jelent számomra.”²

(Részlet Glattfelder Gyula köszöntőjéből Szegedre érkezésekor)

Glattfelder Gyulát teológiai tanulmányait követően, 1896-ban szentelték pappá. A következő évben teológiai doktori diplomát szerzett, majd 1899-től a Központi Pappnevelő Intézet tanulmányi felügyelője lett,³ 1909–1911 között pedig a Hittudományi Kar hitszónoklati tanszékének vezetője volt.⁴ Már prefektus korában alkalma volt közelebről érintkezni az egyetemi ifjúsággal.⁵ Glattfelder Gyula 1897–1911 között a kultúrharc, a katolikus egyetem alapításáért folytatott küzdelmek és az egyetemi keresztmozgalom nagyon kiélezett, átpolitizált időszakában⁶ fejtett ki páratlanul gazdag, előremutató alkotó munkásságot.⁷

GLATTFELDER GYULA SZEGEDRE KÖLTÖZÉSE

A román megszállás és a trianoni békediktátum folytán a csanádi egyházmegye területének 61%-a (24963 km²) került Romániához 154 plébániával és fél milliónál is

1 A dolgozat anyaggyűjtésének alapját a dr. Gausz Ildikó PhD, az SZTE Klebelsberg Kuno Könyvtár főkönyvtárosával és Szaplóczay Miklósnéval, a Szeged – Csanádi Egyházmegyei Levéltár levéltárosával közösen összeállított 2014. május 13-i kiállításunk munkálatai képezték. Segítségükért ezúton is köszönettel tartozom.

2 Szegedi Híradó LXVI. (1923) március 29. 2.

3 Alkotmány IV. (1899) január 21. 7.; Budapesti Napló IV. (1899) január 21. 6.; Budapesti Hírlap XIX. (1899) január 21. 7.; Pesti Napló L. (1899) január 21. 8.

4 Budapesti Közlöny XLIII. (1909) február 23. 1.; Budapesti Hírlap XLIII. (1909) február 24. 10.; Hermann – Artner 1938, 481.; Török 1993, 35.

5 Délmagyarország VII. (1931) április 12. 2.

6 Szögi 1991, 19–27.; Csibi 2015, 44–75.; Gianone – Klestenitz 2017, 179–183.; Szögi, in: <http://egyetemtortenet.elte.hu/erdekesssegek/szogi-budapest>; Ligeti 2018, 29.

7 Vajda 2019, 260.

több hívóval. Az újonnan létrejött délszláv államhoz a püspökség 26%-a (9387 km²) került 62 plébániával és több mint kétszázezer hívóval. Magyarországhoz a továbbiakban az egyházmegye mindössze 13%-a (4562 km²) tartozhatott 33 plébániával és 190 ezer hívóval.⁸ Glattfelder Gyula 1922 októberében kiadott pásztorlevelében az iskolák és a földbirtokreform kérdésében védelmébe vette a katolikus egyház és a kisebbségek jogait. 1922 decemberében a bukaresti nuncius arról értesítette a csanádi püspököt, hogy a román kormány panaszt tett ellene, mert pásztorlevele szerint a kisajátított földek román kézbe adásával ellehetetlenítik a kisebbségi egyházakat és iskolákat.⁹ Ezért a román hatóságok folyamatos zaklatása indítottak meg ellene,¹⁰ pásztorlevelei bemutatását követelték tőle,¹¹ a búcsúzó pásztorlevelét leközlő négy temesvári újság számát pedig elkobozták.¹² Ebben a pásztorlevelében szívemarkolóan köszönt el papjaitól és híveitől: „Az Apostoli Szentszék rendelkezése értelmében eltávozom püspöki székhelyemről egyházmegyénk magyarországi kis szegletébe. Kötelességem leszögezni, hogy a köztünk fennállott jogi kapcsolat nem az anyaszentegyház óhajára, hanem időben lett világi erőtenyezők kényszerítésére szakadt meg. A jövő erőszak megelőzésére óvással ünnepélyesen ki kell hirdetnem, hogy azok a vádak, melyeket az érzelmek mélységeibe lebocsátkozni és a nagy távlatokat megnyitó történelmi magaslatokra felemelkedni nem tudó emberi rövidlátás emelt akár ellenem, akár zaklatott papságom ellen, valótlanok és igazságtalanok. A katolikus papság a viszonyok minden változása ellenére kétségtelenül önzetlen hűséggel ragaszkodik nemzeti sajátosságaihoz és eszményeihez. A népet, amelyből származik, megtagadni, a bölcsődalt, amely gyermekálomba ringatta, elfelejteni nem fogja. Aki ezt megérteni nem elég emelkedett gondolkodású, lehet hatalmi tényező, de a civilizáció és a szabadság ellensége, s ezért hatalma sem visszfénye az örökkévalóságnak, hanem hordozója az enyészetnek. Akik azt kívánják az elnyomottaktól, hogy bilincseiket örömdal közt rázzák, és kizsákmányolóik nagylelkűségét magasztalják, azoknak az ókori kelet strapái és szolganépei közt kell a lelkek békéjét keresni – bár ott is zavarni fogja őket a Babilon vizei mellett merengő zsoldárok néma éneke –,¹³ de ne csodálják, ha szabad és civilizált népek eszményeinek önérzetes hordozói félreállnak, s átengedik a történelem formálását olyanoknak, kik nem lélekkel, hanem pörölyvel és dinamittal dolgoznak. De nyilvánvaló lesz, hogy Krisztus anyaszentegyházán nemcsak földi hatalmasak, nemcsak történelmi alakulatok, de a pokol kapui sem vehetnek erőt!”¹⁴

8 Miklós 2018, 216.

9 Rónay 2012, 80.

10 Az Újság XXI. (1923) március 22. 3.

11 Uj Nemzedék V. (1923) március 27. 3.

12 Ellenzék XLIV. (1923) március 14. 3.; Szegedi Híradó LXVI. (1923) március 17. 1.; Uj Nemzedék V. (1923) 17. 1.

13 Kecskeméti Közlöny V. (1923) március 28. 3.

14 Nemzeti Újság V. (1923) március 14. 2.

A megrendítő erővel írott pásztorlevél messze az egyházmegye határán túl is mélyes hatást keltett emelkedettségével és tragikus fenségével,¹⁵ a román hatóságokat azonban még dühödtebb hajszára indította, ezért Glattfelder Gyulát főpapi munkájának elvégzésében naponta akadályozták. Temesvári püspöki palotájában rendszeresen házkutatást tartottak,¹⁶ ügyészi eljárást indítottak ellene,¹⁷ hivatalos személyi iratait elvették, egyházmegyéje magyar fennhatóságú területeire szóló kiutazási engedélye kiállítását megtagadták. Végül 1923-ban kiutasították Romániából.¹⁸ A határozat ellen fellebbezett,¹⁹ Románia azonban ultimátumot adott a Szentszéknek, amennyiben Glattfelder nem hagyja el az országot, a román állam minden kapcsolatot megszakít a Temesvári Püspökséggel és intézményeivel. A kapcsolatok megszakítása azzal a következménnyel járt volna, hogy az egyházmegye papjai nem kapnak fizetést, valamint hadmentességet, a tanítók pedig fizetést. Mielőtt Róma dönthetett volna a kérdésben, a román kormány kilátásba helyezett fenyegetéseit már be is váltotta.²⁰ Így kénytelen volt elhagyni az országot. A siguranca vezetője és detektívjei²¹ egészen a magyar–román határig kísérték.²² Glattfelder Gyula a továbbiakban – a római Szentszékkel egyeztetett megállapodás értelmében²³ – egyházmegyéjének csak a trianoni békediktátum által Magyarországon hagyott töredékén folytathatta tevékenységét, az új püspöki központot pedig az egyházmegye magyar fennhatóság alatt álló legnagyobb településén, azaz Szegeden jelölte ki.²⁴ A román fennhatóság alá került Csanád megyei egyházi birtokok élére Pacha Ágoston személyében adminisztrátort nevezett ki.²⁵ A magyar püspökkari értekezlet 1923. május 16-i ülésén megbotránkozással vette tudomásul a román kormány erőszakos cselekedetét, a csanádi püspököt pedig örömmel üdvözölte a maga körében.²⁶

Glattfelder Gyula egy rövid budapesti kitérő²⁷ után több fővárosi egyházi tisztségviselővel együtt²⁸ 1923. március 28-án délután érkezett meg Szegedre. Ebből az alkalomból a Szegedi Uj Nemzedék vezércikkében Muntyán István köszöntötte a fő-

15 Uj Nemzedék V. (1923) március 15. 4.

16 Uj Nemzedék V. (1923) március 22. 7.

17 Új Barázda V. (1923) március 21. 3.

18 Bélteky 1996, 137–153.

19 Budapesti Hírlap XLIII. (1923) március 27. 2.

20 Uj Nemzedék V. (1923) március 27. 3.

21 Pesti Hírlap XLV. (1923) március 27. 4.

22 8 Órai Ujság IX. (1923) március 27. 5.

23 Nemzeti Ujság V. (1923) március 3. 4.

24 Ellenzék XLIV. (1923) március 10. 1.

25 Pesti Hírlap XLV. (1923) március 22. 5.

26 Beke 1992, I. 110.

27 Glattfelder Gyulát Budapesten a Keleti pályaudvaron a Szent Imre Kollégium ifjúsága mint a kollégium megalapítóját és igazgatóját fogadta. Ellenzék XLIV. (1923) március 27. 4.; Magyarság IV. (1923) március 27. 3.

28 Az Ujság XXI. (1923) március 29. 3.

papot,²⁹ akinek fogadására a pályaudvaron megjelent Aigner Károly főispán, Somogyi Szilveszter polgármester, Szalay József kerületi rendőrfőkapitány, Kovács Károly ezredes, dr. Bottka Sándor rendőrfőkapitány, Pfeiffer Péter rektor, Orosz Pál kúriai bíró, Curry Richárd táblabíró, Várhelyi József pápai prelátus és még számosan.³⁰ Az egyházi szertartások után a püspök a belvárosi plébániára vonult, ahol először a csonka egyházmegye papsága, majd a hatóságok és különböző társadalmi egyesületek küldöttségét fogadta.³¹ Ennek keretében került sor az egyetemi Szent Imre Kör küldötteinak kihallgatására is.³²

Glattfelder Gyula az első szegedi napjaiban a belvárosi plébánián szállt meg,³³ majd a nyár folyamán a tanítóképző intézet Boldogasszony sugárúti régi épületét³⁴ – a püspök költségén,³⁵ valamint a Vallás- és Tanulmányi Alap 30 millió koronás támogatásával³⁶ – alakították át számára ideiglenes rezidenciának. Jelezte azonban igényét, hogy a város hatósága a városrendezési tervek készítése alkalmával új rezidenciája a fogadalmi templom közelében kapjon telket.³⁷ A tanítóképző intézet újszegedi épülete 1923 őszére sikeresen felépült.³⁸ A továbbiakban a Temesváron maradt székeskáptalan³⁹ pótlására Szegeden megszervezendő káptalan, valamint papképző szeminárium felállításán dolgozott.⁴⁰

SZENT IMRE KÖR SZEGEDEN

A fővárosi eredmények hatására 1903. május 17-én 11 órakor alakult meg a Szent Imre Kör kolozsvári szervezete a vigadó nagytermében. Az ünnepélyt a piarista templomban celebrált szentmise után Pál István kanonok, az erdélyi katolikus státus referense nyitotta meg,⁴¹ aki a kolozsvári szervezet tiszteletbeli elnöke lett.⁴² Farkas Lajos professzor szónoklata után a budapesti Szent Imre Kör elnökségének tízfős küldöttsége is üdvözölte az új testvéregyesületet.⁴³ Az ülésen a kolozsvári egyetem több professzora (pl. Udránszky Lajos, Szabó Dénes, Kosutány Ignác, Pósta Béla és Pfeiffer

29 Szegedi Uj Nemzedék V. (1923) március 28. 1.

30 Szegedi Uj Nemzedék V. (1923) március 29. 1; Szeged IV. (1923) március 29. 3.

31 Pesti Hírlap XLV. (1923) március 29. 6.

32 Szegedi Uj Nemzedék V. (1923) március 29. 1.

33 Szegedi Híradó LXVI. (1923) március 27. 1.

34 Pesti Hírlap XLV. (1923) május 1. 5.

35 Szegedi Uj Nemzedék V. (1923) április 27. 2.

36 Szegedi Híradó LXVI. (1923) május 19. 2.

37 Szeged V. (1924) április 3. 5.

38 Uj Nemzedék V. (1923) október 4. 8.

39 Szegedi Friss Ujság XXIV. (1923) október 6. 2.

40 Kecskeméti Közlöny V. (1923) október 6. 3.

41 Budapesti Napló VIII. (1903) május 19. 3.

42 Magyar Polgár XXVI. (1903) május 12. 4.

43 Ellenzék XXIV. (1903) május 15. 3; Ujság V. (1903) május 15. 2.; Magyar Polgár XXVI. (1903) május 15. 4.

Péter magántanár)⁴⁴ és számos közéleti szereplő (pl. Béli Ákos gróf főispán, Bocskor Mihály és Papp Farkas táblabírák)⁴⁵ is részt vett. A kolozsvári szervezet 1903–1912 közötti működéséről díszes évkönyvekben számolt be.⁴⁶ Ezen egyetemi kör átköltözött a kolozsvári egyetemmel Szegedre.⁴⁷

A Szent Imre Kör szegedi a szervezetének az élén Dr. Erdélyi László nyilvános rendes egyetemi tanár állt,⁴⁸ s az ő pártfogása alatt a nagy taglétszámú szervezet igen szép és tekintélyes munkát végzett. Erdélyi László tartotta a kör első szegedi bemutatkozását is: 1921. október 27-én – alig két héttel az egyetem szegedi megnyitását követően – ismertették a kör célját, és az egybegyűlt mintegy negyven hallgató megválasztotta az új tisztkart.⁴⁹ Olyannyira, hogy az első években az egyetemi ifjúság legnagyobb létszámú szervezete a Szent Imre Egyesület volt 300 taggal.⁵⁰

A Szent Imre Kör szegedi egyesületének kezdeti jelentőségét mutatja, hogy – egyéb katolikus társadalmi szervezetekkel együttműködve⁵¹ – ez szervezte meg az Első Alföldi Katolikus Diáknagygyűlést⁵² 1922. szeptember 8-án az Alföldi Katolikus Nagygyűlés keretében.⁵³ A diáknagygyűlést Erdélyi László professzor, a szegedi Szent Imre Kör díszelnöke⁵⁴ nyitotta meg, Glattfelder Gyula látta el a fővédnöki tisztet és tartotta a záróbeszédet, de felszólalt rajta Lorenzo Schioppa (1871–1935) pápai nuncius is,⁵⁵ aki jelentős összegű adományokkal segítette a Szent Vince Egyesületet és a Katolikus Növédő Egyesületet.⁵⁶ Az ünnepségen kiemelték a szónokok, hogy Szegeden utoljára 1444-ben járt a pápa követe, amikor azt akarta elérni a szentszéki diplomácia, hogy I. Ulászló folytassa a török elleni háborút.⁵⁷ Ennek fényében az 1922. évi nagygyűlés jelentősége nehezen túlbecsülhető. Nem tekinthető véletlennek, hogy a pápai nunciust a főispán és a polgármester, tehát a város fogadta igazgatásának vezetői fogadták a pályaudvaron,⁵⁸ s a nagygyűlésre számottevő résztvevő és a média érdeklődése mellett került sor.⁵⁹ Glattfelder Gyula – aki szeptember 6-án kelt 4. sz.

44 Ellenzék XXIV. (1903) május 18. 2.; Ujság V. (1903) május 18. 1–2.

45 Magyar Polgár XXVI. (1903) május 18. 5.

46 A kolozsvári Szent Imre Egyesület évkönyve 1903/1904–1911/1912. Kolozsvár, 1904–1912.

47 Szegedi Uj Nemzedék XI. (1929) április 12. 1.

48 Erdélyi László már a világháború éve alatt a diákszervezet tanárelnöke lett Kolozsvárott, s ő adott zászlót is a szervezetnek, melyet 1921-ben szintén Erdélyi László hozott át Kolozsvárról. Erdélyi 1943, 3., 5.

49 Szeged II. (1921) október 28. 2.

50 Csíky 2007, 150.

51 Kecskeméti Közlöny IV. (1922) augusztus 29. 1.

52 MTI Napi Hírek III. (1922) augusztus 26. 8.

53 Katolikus Ébredés II. (1922) október 3.

54 MTI Napi Hírek III. (1922) szeptember 9. 7.

55 Magyarország XXIX. (1922) szeptember 10. 10.

56 MTI Napi Hírek III. (1922) szeptember 11. 2.

57 MTI Napi Hírek III. (1922) szeptember 9. 8.

58 MTI Napi Hírek III. (1922) szeptember 9. 17.

59 Körösvidék III. (1922) augusztus 30. 2.

pásztorlevelében is kitért a gyűlés jelentőségére⁶⁰ – tehát megyéspüspökként már 1923-as Szegedre költözése előtt is aktívan támogatta a város egyetemi ifjúságának hitbuzgalmi és közéleti szerveződését.

A diák nagygyűlésen az egyetemi hallgatók szociális helyzetével több előadó is foglalkozott. A katolikus leányifjúság díszgyűlésén dr. Somogyi Szilveszter polgármester felesége megállapította, hogy „a katolikus ifjúság nem áll azon a magaslaton, amelyen állnia kellene. Nagyrészt korunk szelleme hibás. Ezért felismerve a hibás nevelést, ti vagytok hivatva arra, hogy szakítsatok a múlttal, és példaadással, úttörői legyetek a női méltóság visszaállításának.”⁶¹ A gyűlésen indítványozták, hogy a rendezvény memorandumban forduljon a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, a vallás- és tanulmányi alap kezeléséhez és a püspöki karhoz egy kizárólag katolikus ifjúság elhelyezésére szolgáló diákinternátus diákmenzával kapcsolatban való felállítása ügyében.⁶² A gyűlésen az is megfogalmazódott, hogy a szegedi egyetemen állítsanak fel katolikus filozófiai tanszéket.⁶³ Ez a gondolat majd 1928-ban a párhuzamos tanszékek felállítása alkalmával lángol fel ismét.⁶⁴

A következő két évtizedben a kör különféle ünnepi rendezvényein rendszeresen megjelent és aktív szerepet töltött be Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök is. Így a kör szegedi szervezetének 1924. május 18-i évváró ünnepélyén a kör fővédnökeként Glattfelder Gyula tartotta a szentmisét és a *Te Deumot*.⁶⁵ Beszédében örömet fejezte ki, hogy az egyesületben ilyen sokoldalú tevékenységet lát: a vallásos életet, a kulturtevékenységet, a katonai és sport gyakorlatot, a zenét, a gazdasági szervezkedést.⁶⁶

A budapesti Szent Imre Kör 1928. május 5–7. között Szegeden tartotta X. vándorgyűlését,⁶⁷ amelyen alapításának 40. évfordulója alkalmából Glattfelder Gyula püspök felavatta a szegedi Szent Imre Kör új lovagjait.⁶⁸ A gyűlésen Wolkenberg Alajos dr. egyetemi tanár beszédében kiemelte „áldjuk a Mindenhatót, hogy adta nekünk Glattfelder püspököt, a Szent Imrés gondolat kőbevésojét.” Zichy János gróf szintén mély szeretettel hajolt meg Glattfelder Gyula dr. csanádi megyés püspök előtt, „akinek működése nélkül nem lehetett volna kitermelni a katolikus ifjúságból a társadalom számára azokat az értékeket, melyek ma az állam nyugodt egzisztenciájának legnagyobb biztosítékát alkotják.”⁶⁹ Glattfelder Gyula záróbeszédében hangsúlyozta,

60 Körösvidek III. (1922) szeptember 7. 3.

61 MTI Napi Hírek III. (1922) szeptember 9. 8.

62 MTI Napi Hírek III. (1922) szeptember 9. 10.

63 MTI Napi Hírek III. (1922) szeptember 9. 7.

64 Miklós 2011, 75–88; Fizel 2014, 63–75.

65 Szegedi Új Nemzedék VI. (1924) május 17. 2.

66 Szegedi Új Nemzedék VI. (1924) május 20. 1.

67 Nemzeti Ujság X. (1928) május 6. 6.

68 Szegedi Friss Ujság XXIX. (1928) május 8. 1.; Pesti Hírlap L. (1928) május 8. 11.

69 Szegedi Új Nemzedék X. (1928) május 8. 1.

hogy „a keresztény értelmiségnek nagy határozottsággal és lendülettel kell kiegészítenie belső lelki tartalmát, mert ha csak a jog és a törvények biztosítják keresztény értelmiségünk vezető szerepét, akkor ezt sokáig nem tarthatjuk. Szervezkednünk kell, hogy fel tudjuk venni a szervezett ellenséggel a harcot.”⁷⁰ „A keresztény magyar intelligenciának, testvérnek testvérrel kell kezét fogni és egységes frontban felállni, hogy bebizonyítsuk, hogy a vezetést teljes joggal a magunk számára igényeljük.”⁷¹

Szintén 1928-ban került sor a Szent Imre Kör új szegedi helyiségének átadására és püspöki felszentelésére is.⁷² A Szent Imréről elnevezett különféle katolikus ifjúsági egyesületek utólagos pontos elhatárolását megnehezíti, hogy a Szent Imre Kollégium katolikus egyetemi hallgatói között is szerveződött egyesületi élet: meggyipiros bársony sapkát viselve szintén mutattak némi önszerveződést, és önálló színek és jelvények viselésével, önálló programok szervezésével igyekeztek megkülönböztetni magukat mind a Szent Imre Egyetemi Egyesülettől, mind az Americanától.⁷³

SZEREPE A FOEDERATIO AMERICANA SZEGEDI TEVÉKENYSÉGÉBEN

A Szent Imre hercegről elnevezett Foederatio Americana katolikus egyetemi bajtársi egyesület első 12 alapító tagja (mindnyájan a budai Szent Imre Gimnázium végzős diákjai) Bitter Illés (1868–1939) ciszterci rendi tankerületi főigazgatótól, a szövetség megalapítójától és első vezetőjétől 1921. június 29-én vette át a zöld sapkát. Ekkor kezdte meg tulajdonképpeni szervezőmunkáját Schwartz Elemér ciszterci tanár. A Bitter tervei szerint szerveződő Americana vezetőségében a kor legkiválóbb és legtekintélyesebb katolikus értelmiségije kaptak szerepet, s a szervezet tevékenysége hamarosan átfogta az egész közeletet.⁷⁴ A fővárosi példát követve a vidéki városokban is egymás után alakultak meg az önálló conventek és corporatiók. 1926 januárjában országosan már 32, 1928-ban 41,⁷⁵ 1941-ben pedig 72 corporatioja volt az Americanának.⁷⁶ 1930-ban az Americana tagegyesületeinek teljes létszáma elérte a 9000 főt.⁷⁷

Az Americana szegedi megszerveződése leginkább három személlyel fonódik össze. Dr. moóri Glattfelder Gyula csanádi püspök, aki 1923-tól Szegeden működött, vitéz Bakonyi Imre és Virág Sándor játszott vezető szerepet a kezdeti szervezésben. Virág Sándor egy évtizeddel későbbi visszaemlékezése szerint: „Engem a Püspök Úr hivatott fel, és bízott meg azzal, hogy az Americanát az ifjúsággal szervezzem meg. A Központ, úgy tudom, hogy Bakonyi tanár úrnál a dominusokat szervezte.”⁷⁸ Az

70 Nemzeti Ujság X. (1928) május 8. 4.

71 Szegedi Napló IV. (1928) május 8. 4.

72 Szegedi Uj Nemzedék X. (1928) október 28. 5.

73 Vajda 2012, 47.

74 Rónay 2015, 64.

75 Ladányi 1995, 268.

76 Ujváry 2010, 430.

77 Rónay 2012, 25.

78 Bukovszky 1936, 17.

Emericana szegedi megalakulásában egyetemistaként jelentős szerepet játszó Zétényi (Zehntbauer) János visszaemlékezése szerint: „A Kegyelmes Úr szeretettel nézte az Emericana alakuló munkáját. Sokszor felhívott magához, és tanácsokkal, sőt anyagiakkal is ellátott bennünket. Az Ő általa adományozott 500.000 korona volt az az összeg, amiből az első legszükségesebb kellékeket, papírost, bélyegzőt, miegymást vettük.”⁷⁹

1926. május 8-án érkeztek Szegedre az Emericana avatói, élükön Bitter Illés commendatorral. A vendégeket dr. Erdélyi László és dr. Szandtner Pál egyetemi tanárok fogadták a pályaudvaron.⁸⁰ Az első ünnepélyes avatásra másnap, május 9-én délelőtt 10 órakor került sor. 114 szegedi úr fogadott úri parolával hűséget az Americanának. Soraikban ott volt Aigner Károly főispán, Somogyi Szilveszter polgármester, Menyhárh Gáspár, Szandtner Pál, Kogutowicz Károly, Kosutány Ignác, Csengery János, Dávid Lajos, Erdélyi László egyetemi tanárok, Lippay György tankerületi főigazgató, dr. Dobay Gyula volt főispán, ügyvéd és a szegedi katolikus társadalom számos jelentékeny személyisége.⁸¹ Ezzel hivatalosan is megkezdte működését a Foderatio Emericana Marisia Corporatioja. 1926. december 3-án a corporatio senioratusa tisztelgő látogatást tett protektoránál,⁸² a Püspök Úrnál, aki hosszasan elbeszélgetett a fiúkkal, szeretettel érdeklődött az Emericana ügyei iránt, és ellátta őket jó tanáccsal.⁸³

Az 1927. október 11-én tartott curiális ülésen a Corporatio Marisia hivatalosan is kettévált, és elismerte a Corporatio Banatia Foederatio Emericana megalakulását. A továbbiakban a Corporatio Marisia a Katolikus Kör helyiségeiben, a Corporatio Banatia pedig a Fogadalmi templom torony alatti kis szobájában tartotta összejöveteleit.⁸⁴ 1929. október 23-án került sor a Kolozsvárról elnevezett Corporatio Clusia megalapítására is. Ennek az egységnek priora Dr. Berecz János nyilvános rendes egyetemi tanár lett.⁸⁵ A nagy alapítási és szervezési hullámot követően 1929. december 1-jén Glattfelder Gyula püspöki szentmise keretében szentelte fel a 4 egyetemi corporatio címereit, melyeket Erdélyi László professzor útmutatásai alapján Bukovszky László tervezett.⁸⁶

79 Bukovszky 1936, 21.

80 Szegedi Uj Nemzedék VIII. (1926) május 9. 2.

81 Szegedi Uj Nemzedék VIII. (1926) május 7. 4.; május 8. 4.; május 11. 3.

82 Glattfelder Gyula 1926-tól egészen haláláig látta el az Emericana szegedi egységeinek fővédnöki (protector) szerepét. Kalmár 1940, 280.

83 Bukovszky 1936, 28.

84 Bukovszky 1936, 31–32.

85 Bukovszky 1936, 43.

86 Szegedi Uj Nemzedék XI. (1929) december 3. 4.

SZEGEDI SZENT IMRE KOLLÉGIUM

Glattfelder Gyula – folytatva 1897 és 1911 közötti budapesti tevékenységét – igen élénk aktivitást fejtett ki annak érdekében, hogy a világháború rendkívüli gazdálkodása, az idegen hadseregek megszállása és fosztogatása, valamint a trianoni békediktátum következtében kibontakozó infláció és munkanélküliség hatására társadalmilag és anyagilag rosszabb helyzetbe került családok gyermekei is tanulhassanak a felsőoktatásban. Elsősorban azt tekintette feladatának, hogy a köztisztviselők, köz- és állami alkalmazottak gyermekeinek lakhatási és oktatási lehetőséget biztosítson.

1923 tavasza és nyara között Glattfelder Gyula – első szegedi intézkedéseként⁸⁷ – Újszegeden a Temesvári körút 38. szám alatt a tanítóképezde Siegel Albin által tervezett épületének a háború miatt félbeszakadt építkezését befejezte,⁸⁸ s 1923 őszétől a Népkert sor felőli épületben a tanítóképezde és középiskolai püspöki internátus⁸⁹ mellett egyetemi internátust tartott fenn,⁹⁰ amelyben 50–60 katolikus vallású hallgató nyert kedvezményes (vagy ingyenes) szállást. Ez azt jelentette, hogy a 110 fő internátus⁹¹ lakóinak mintegy fele volt egyetemista, fele pedig tanítóképzős vagy középiskolai diák. Az épület egészen a tanítóképző intézet 1963-as megszüntetéséig szolgálta a pedagógusképzést,⁹² azóta pedig közlekedési technikumnak ad helyet. Az építkezés és a különféle képzési profilú intézmények centralizálása termékenyítően hatott a tanítóképzőre is. A püspök anyagi és erkölcsi támogatásával egyre nőtt a diákok száma (64-ről 210-re) és színesebbé vált a tanítóképző oktatása is. A tanítói végzettség mellett hitoktatói, kántori, gazdasági szaktanítói, szövetkezeti, tűzoltói, iskolán kívüli népművelési, háziipari képzésben is részesülhettek.⁹³

„A kollégium a csanádi püspökség fennhatósága és egyházi vezetése alatt lehető szabad mozgást kíván biztosítani az ifjúságnak, de a vallás-erkölcsi szellemet, tanulmányi előmenetelt, fegyelmet és kollegiális együttélést biztosító háziszabályokat szigorúan kívánja érvényesíteni.”⁹⁴ A Szent Imre kollégiumok szerepét az első szegedi tanév zárása kapcsán elismerő szavakkal foglalta össze a korabeli helyi sajtó: „valóságos erődrendszerei a hazafias és vallásos nevelésnek. Ezekben lel otthonra a katolikus művelt ifjú, ezekben szívja tele lelkét azzal a szellemmel, azzal a gondolkodással, amely legjobb útitárs egy életen keresztül”.⁹⁵

A kollégiumi ellátás díjszabását igyekeztek a szélesebb társadalmi rétegek számára is vállalhatóra csökkenteni. Az 1923-as induláskor „Az évi tartásdíjat 15 métermá-

87 Szegedi Uj Nemzedék V. (1923) április 27. 2.

88 Kiss – Tonelli – Sz. Szigethy 1927, 271–272; Ozsváthné Csegezi 2000, 552.

89 Uj Nemzedék V. (1923) augusztus 9. 5.

90 Uj Nemzedék V. (1923) augusztus 5. 9.

91 Csillik – Gácsér 1994, 29.

92 Miklós 2010, 159.

93 Szegedi Uj Nemzedék XVIII. (1936) május 14. 8.

94 Nemzeti Ujság V. (1923) augusztus 5. 8.

95 Szegedi Uj Nemzedék VI. (1924) május 21. 1.

zsa búza áraban állapították meg, melyet két egyenlő részben lehet fizetni. Különös méltánylást érdemlő esetben a több részletben való fizetést is engedélyezik. Ezért a díjért jár lakás (külön szoba vagy ketten egy szobában), takarítás, világítás és ételmezés (reggeli, felváltva két- és háromfogásos ebéd, egyfogásos vacsora. ... Az intézet főhatósága jeles tanuló, szegénysorsú ifjak, főleg tisztviselőgyermekek kedvezményes ellátást is lehetővé fogja tenni.”⁹⁶ A lakásdíj egy 1927-ben megjelent ismertető szerint „(fűtéssel, világítással) külön szoba esetén havi 25 pengő, kétfős szobákban havi 12 pengő. Az ételmezés díja a gazdasági viszonyoktól függően méltányosan állapíttatik meg, s a jó előmenetelű szegénysorsúak még e méltányos összegből is tetemes engedményt kaphatnak.”⁹⁷

A szegedi kollégium fenntartása az egyre fokozódó infláció következtében meghaladta a birtokai jelentős részét elvesztítő püspökség anyagi erejét. Ezért Erdélyi László igazgató 1924 májusában személyesen járt a polgármesternél, és kérelmet nyújtott át a kollégium megsegítése érdekében. „A kollégium most már odaért, hogy kénytelen a város támogatását igénybe venni, annál is inkább, mert eddig még semmiféle támogatásban nem részesítette az intézetet. Örömmel venné az intézet, ha a város a szükséges fűtőanyagot beszerzési áron bocsátaná rendelkezésre.”⁹⁸ Vagyis pusztán a profit elengedését kérték az önkormányzattól.

1926-ban Glattfelder Gyula egy interjúban ismertette a szegedi kollégium fejlesztési lehetőségeit és mintaadó szerepét: „Az internátusok fejlesztése terén a Szent Imre-kollégiumot első lépésnek tekintem. Ez a kollégium az alap az új internátusok létesítésének munkájában. Erdélyi [László] professzor, a szegedi egyetem magyar [művelődés] történeti tanszékének jeles tanára vezeti a Szent Imre-kollégiumot nagy agilitással.”⁹⁹ Erdélyi professzor hatékonyan képviselte Glattfelder püspök pedagógia nézetét a kollégium vezetésében. Erről tanúskodik a hallgatók felé megnyilvánuló szeretete és megbecsülése: rendszeresen felköszöntötték születésnapja alkalmából, és színes műsorral kedveskedtek neki.¹⁰⁰

A budai Szent Imre Kollégium 1925. november 22-én ünnepelte megalapításának negyedszázados jubileumát.¹⁰¹ Az ünnepség szentmisével kezdődött, amelyet Glattfelder Gyula, a kollégium alapítója és első igazgatója mondott. Ünnepi beszédében a kollégium lelkiségéről szólva kiemelte: „a nevelő célt csak az az intézmény szolgálja híven és eredményesen, mely a szülő gondját és az otthon melegét tudja az ifjúság közé varázsolni.”¹⁰² Ezért „nem szállót, nem kaszárnyát akar teremteni a főiskolai hallgatóság részére, hanem szülői szeretet melegét pótló olyan otthont, amely

96 Nemzeti Ujság V. (1923) augusztus 5. 8.

97 Szandtner 1927, 66.

98 Szegedi Friss Ujság XXV. (1924) május 10. 2.

99 Uj Nemzedék VIII. (1926) április 18. 5.

100 Szegedi Uj Nemzedék XI. (1929) március 5. 5.

101 Szózat VII. (1925) november 24. 7.; Magyarság VI. (1925) november 24. 3.

102 Pesti Hírlap XLVII. (1925) november 24. 8.

nem szellemi proletárokat nevel, hanem igaz tehetségeket segít a tudás világában érvényesüléshez. Nem az anyagi, hanem a lélek és jellem erőtenyezői azok, melyek a kollégium ifjúságát s velük a kollégium törekvéseit célhoz vezetik.”¹⁰³ Az intézmény továbbfejlesztéséről megjegyezte: „Amit a háború és a forradalom megakasztott, a Szent Imre Kollégium teljes kiépítését, folytassuk. Lássunk hozzá, hogy Budapesten minél előbb álljon a harmadik kollégium, mely a szegény ifjúság százait, az élet mostohagyermekait, édesanyaként vonja segítő kebelére. S ne pihenjünk addig, amíg az egész katolikus magyar ifjúságról nem gondoskodtunk, és ez az ünnepi tett legyen minden ünnepi szónoklat végén az Amen.”¹⁰⁴

1927-ben *Esto vir!* címmel jelent meg a pesti Szent Imre Kollégium vezetésében résztvevő szakemberek ifjúságnevelési előadásaiból szerkesztett tanulmánykötet. Glattfelder Gyula az előszóban röviden összefoglalta a kollégiumokban megvalósított nevelési célkitűzéseket: „az az emberi nagyság, melyre nagy bajunkban különösen szükség van, nem születhetett meg véletlen ajándékként, de nem is tenyészthető ki egyoldalú erőfeszítéssel, hanem csakis az egész ember minden tehetségét kiművelő és felfokozó oly nevelő hatással, mely a lélekművészek adománya és áldása.”¹⁰⁵ Glattfelder püspök nemcsak szavakkal támogatta az intézmény fejlesztését. A harmadik budapesti kollégium felállítására személyesen százmillió koronás adományt tett.¹⁰⁶

1928 őszén – az 1927-ben megkezdődött és Horváth Detre bencés rendi tanár¹⁰⁷ által vezetett előkészítés,¹⁰⁸ az azt követő meghirdetés¹⁰⁹ és a Glattfelder Gyula által celebrált április 30-i alapköleteteli ünnepséget¹¹⁰ és szentmisét¹¹¹ követő gyors építkezés eredményeképpen – Sopronban is megnyílt a Szent Imre Kollégium,¹¹² amely szegedi mintára az erdőmérnöki és bányamérnöki akadémiai tagozat¹¹³ mellett középiskolai tagozattal is rendelkezett.¹¹⁴ A soproni kollégiumban 60 akadémiai hallgató és 100 gimnazista diák kapott szállást.¹¹⁵ A pesti, budai és szegedi kollégium fenntartása mellett a soproni intézmény gyors felépítésének és fenntartásának többletköltsége csak Klebelsberg Kuno gróf miniszter hathatós támogatásával valósulhatott meg. Ezért

103 Budapesti Hírlap XLV. (1925) november 24. 4.

104 Pesti Hírlap XLVII. (1925) november 24. 8.

105 Glattfelder 1927, 4.

106 Pesti Hírlap XLVII. (1925) november 25. 12.; Magyarország VI. (1925) november 25. 8.; 8 Órai Ujság XI. (1925) november 25. 7.

107 Nemzeti Ujság X. (1928) június 13. 8.

108 Szegedi Uj Nemzedék IX. (1927) január 20. 5.

109 Pesti Hírlap XLIX. (1927) szeptember 16. 11.; Nemzeti Ujság IX. (1927) szeptember 21. 10.; MTI Napi Hírek IX. (1928) február 17. 21.

110 Pesti Hírlap L. (1928) május 1. 13; Pécsi Napló XXXVII. (1928) május 1. 4.

111 MTI Napi Hírek IX. (1928) április 30. 14.

112 MTI Napi Hírek IX. (1928) július 16. 13.

113 Pesti Hírlap L. (1928) július 17. 14.

114 Budapesti Hírlap XLVIII. (1928) július 17. 13.

115 Nemzeti Ujság X. (1928) június 14. 8.

nem tekinthető véletlennek, hogy az alapkövetelési ünnepség alkalmával a miniszter a következő táviratot kapta Sopronból: „A soproni Szent Imre Kollégium alapköve mérföldkő a keresztény magyar kultúra országútján, amelynél megállva hódolattal köszöntjük a magyar kultúra vezérét, és arra kérjük, hogy a jövőben is szeretettel forduljon a végvári szentimrés ifjúság felé. Glattfelder Gyula püspök, Simon Elemér főispán, Thurner Mihály polgármester.”¹¹⁶ A kollégium épületét 1945 után sajnos lebontották, így keveset lehet tudni róla.¹¹⁷

1928–1930 között épült fel a szegedi Dóm téren a Szent Imre Kollégium új épülete, „hogy a világi intelligens fiatalság is az egyház szellemében nevelkedvén, oly új férfi-generációt szolgáltatasson a magyar nemzet számára, melynek lelki emelkedettsége az egyház és haza legmerészebb terveit is méltóképpen tudja szolgálni és a mainál dicsőségesebb jövőjét hordozni.”¹¹⁸

1938. április 11-én csatlakoztak a szegedi Szent Imre Kollégium volt növendékei a Szent Imre Szenátushoz, mely szervezetnek korábban csak a budai, pesti és soproni kollégiumban végzetek voltak tagjai.¹¹⁹ Az ünnepségen Glattfelder Gyula megnyitó beszédében kifejtette a kollégiumok küldetését is: „A Szent Imre Körök és kollégiumok oly korban, amikor kereszténynek lenni nem volt divat, krisztusi elveket plántáltak ifjaik lelkébe, s megértetni kívánták, hogy azok nemcsak a vallási buzgalomnak, hanem a társadalmi egyensúlynak és haladásnak is titkai. Azzal a világnézettel szemben, mely az életet csak számproblémának és mechanikai erők játékának tekintette, a lelkiség jogát és fölényét hirdették mindig a szentimrés intézmények, s ha a divat és jelszavak meg nem fontoltak hajszolása az örök igazság lesajnálásával egyoldalú szellemi, társadalmi és gazdasági berendezkedésre vezettek is, az ősi katolikus szellem e mentsvárai mindig tudták, hogy az emberiség és nemzet szebb jövőjéért dolgoznak, emelkedett eszményi felfogás érvényesítésével.”¹²⁰

1926 karácsonyi összesítés szerint a budai, pesti és szegedi Szent Imre kollégiumok 550 hallgatót látnak el folyamatosan. S a fejlődés fonala még nem szakadt el, a tervek között szerepelt, hogy a többi egyetem mellett is építsenek ki ilyen kollégiumokat.¹²¹ A négy megvalósult és évtizedeken át sikeresen működő kollégium mellett további konkrét alapítási tervek is megfogalmazódtak. 1929. november 10-én az öreg szentimrések szenátusának ünnepi ülésén Wolkenberg Alajos dr. apostoli protonotarius, az egyetem prorektora és a szenátus elnöke megemlékezett arról, hogy a jövő évben Szegeden is megnyílik a Szent Imre internátus, és együtt van már a pénz a debreceni internátus megépítéséhez is.¹²² 1930-ban Egerben és környékén is széleskörű akció bontakozott

116 MTI Napi Hírek IX. (1928) május 1. 1.

117 Zombori 2009, 87–90.

118 Szegedi Uj Nemzedék X. (1928) január 15. 2.

119 Délmagyarország IV. (1928) április 12. 3.

120 Szegedi Uj Nemzedék XX. (1938) április 12. 1.

121 MTI Napi Hírek IX. (1928) december 21. 10.

122 Nemzeti Ujság XI. (1929) november 12. 4.

ki a jogakadémiai fiatalság számára szükséges Szent Imre Kollégiumhoz szükséges tőke összegyűjtésére.¹²³

SZEREPE A DÓM TÉRI ÉPÍTKEZÉSEKBE

A csanádi egyházmegye papi után pótlását 1923-ig a temesvári papneveldeben képezték. Glattfelder Gyula megyés püspök 1913–14-ben új épületet emeltetett a papnevelő intézetnek, amelyet 1914. november 5-én, Szent Imre ünnepén áldott meg. 1923-as kiutasítása után Szegeden is épített szemináriumot.¹²⁴ Klebelsberg Kuno gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter a Kolozsvárról elűzött Ferenc József Tudományegyetem és a Temesvárról távozni kénytelen csanádi püspökség Szegedre helyezésének felkarolásával végső soron egy alföldi katolikus tudományos és kulturális centrumot szeretett volna létrehozni.¹²⁵ Az egyetemi és egyházmegyei intézmények számára a Dóm térre építeni szándékolt épületek megtervezésére kiírt pályázat bíráló bizottságában Glattfelder Gyula is aktív szerepet töltött be.¹²⁶ Így neki is jelentős szerepe volt a tér épületei stílusának meghatározásában. 1928-ban – a szegedi egyetem természettudományi intézeteinek kiépítésével összhangban – kezdődött el a Fogadalmi templom szomszédságában az egyházmegyei központ kiépítése. Ennek keretében a tér nyugati oldalán a püspöki palota és iroda mellett papképző szeminárium és az állami egyetemre járó világi hallgatók Szent Imre Kollégiuma.¹²⁷ A szegedi Egyetemi Építő Bizottság 1928. november 17-i ülésén gróf Klebelsberg Kuno miniszter megnyitó beszédében utalt arra, hogy a Templom tér kiképzése nagyjelentőségű esemény, ezért a munka megkezdésekor súlyt helyez arra, hogy meleg köszönetét fejezze ki a püspök úrral szemben, „aki magáévá tette a tér egységes megoldásának tervét és ezáltal előmozdította, hogy Szeged városa ehhez a művészileg elsőrendű térhez jusson, amelyhez hasonlóval egyetlen magyarországi város sem rendelkezik.”¹²⁸

Az építkezésekkel párhuzamosan 1928-ban vett nagyobb lendületet a szegedi egyetem keretén belül felállítandó római katolikus hittudományi kar előkészülete.¹²⁹ 1928 őszén a szegedi püspöki palotában folyt megbeszélés gróf Klebelsberg Kuno miniszter, Petri Pál államtitkár, Glattfelder Gyula püspök, Somogyi Szilveszter polgármester és P. Bíró X. Ferenc jezsuita tartományfőnök részvételével a jezsuita vezetőségnek szánt kar felállításának feltételeiről.¹³⁰ A jezsuita provinciálisnak a generálishoz írt október 28-i levele szerint a jezsuita vezetésű szegedi hittudományi kar felállításának tervét a

123 Nemzeti Ujság XII. (1930) május 18. 6.; MTI Napi Hírek XI. (1930) november 19. 10.

124 Szilas 1980, 86–87.

125 Miklós 2008, 167.

126 Szegedi Napló IV. (1928) január 14. 3.

127 Szegedi Uj Nemzedék X. (1928) január 15. 2.

128 Szegedi Napló IV. (1928) november 18. 3.

129 Miklós 2002, 130.

130 Tóth 2007, 201.

rendtartomány, Serédi Jusztinián hercegprímás, az oktatási minisztérium és a budapesti egyetem Hittudományi Kara is örömmel támogatja. Ezzel szemben Serédi hercegprímás már 1928 őszén jelezte aggályait Glattfelder Gyula felé, aki azonban úgy vélte, hogy sikerül megnyugtatni a bíborost.

A magyar püspökkari értekezlet 1929. október 25-i ülésén a nagyváradi és szatmári egyházmegyék magyarországi részének belső szükséglete érdekében a Szegeden épülő papnevelő intézetet egyházmegye közti szemináriumként szervezte meg, ennek értelmében elhatározta „a Szegeden épülő katolikus papnevelő befejezésénél mutatkozó szükséglet fedezetére a nagyváradi és szatmári püspökségek és a szatmári káptalannak a földreform során igénybe vett ingatlanai után az állami kisajátítás útján befolyó összegek egy része a szükséghez képest igénybe vétessék, aminek ellenében a megnevezett vagyonságok, illetve magyarországi egyházmegyerészek e papnevelőnek a hozzájárulás arányában társtulajdonosává lennének.”¹³¹

1930. február–március folyamán Serédi bíborost a csanádi püspök és a jezsuita tartományfőnök több levélben igyekezett meggyőzni. Glattfelder emlékeztette a bíborost, hogy neki már 1928-ban vázolta Klebelsberg tervét: „Még 1928 végén voltam bátor Főmagasságodat élszóval tájékoztatni, hogy a kultuszminiszter úr azzal a tervvel foglalkozik, miszerint a szegedi egyetemen katolikus teológiai kart szervez, melyen a tanítást a Jézus Társasága látná el.” Glattfelder Gyula részletezte, hogy a magyar és a szegedi katolikus egyház számára ez vissza nem térő lehetőség. A katolikusoknak így két egyetemi karuk lehetne, és ez az egyház további erősödését szolgálná. A kultuszminiszter terve a kormánynak a katolikusok iránti jóindulatáról tanúskodik. Kiemelte, hogy az egyetemnek javarészt protestáns tanári testületét a katolikus teológiai kar ellensúlyozná, és gondoskodna az egyetem katolikus jellegéről.¹³² A jezsuita tartományfőnök személyesen felkereste a kalocsai és egri érsekeket is, akik támogató-sukról biztosították a mozgalmat.

A magyar püspökkari értekezlet 1930. március 3-i ülésén „A hercegprímás közli, hogy körülbelül egy év előtt értesült Glattfelder Gyula csanádi püspöktől arról, hogy a szegedi egyetemen teológiai fakultásnak felállítása terveztetik, amit a maga részéről kezdettől fogva aggodalommal fogadott. A kérdést a püspöki kar állásfoglalása alá bocsátja, és felkéri a csanádi püspököt az ügy ismertetésére.” Glattfelder Gyula ismertetője után Serédi Jusztinián ismételten hangsúlyozta: „A maga részéről megnyugszik, ha a püspöki kar a szegedi fakultás létesítése mellett foglal állást, de a budapesti fakultásra és a Központi Szemináriumra ebből a jövőben netán származó hátrányokért a felelősséget magától elhárítja.” Az egri érsek és a veszprémi püspök pártolólá emelt szót a szegedi kar felállítása mellett. Így a hivatalos jegyzőkönyv szerint „A püspöki kar jelenlévő tagjai nem emelnek kifogást a szegedi teológiai fakultás

131 Beke 1992, I. 288.

132 Például Glattfelder Gyula 1930. február 11-i levele Serédi Jusztinián hercegprímáshoz Szeged–Csanádi Egyházmegyei Levéltár (SzCsEL) I. 1a állag 60/1930. A levél összefüggéseit ismerteti: Miklós 2003, 95.

létesítése ellen.”¹³³ Serédi bíboros azonban nem nyugodott bele a püspökkari ülés határozatába. Levelet írt Rómába Gaetano Bisleti bíboroshoz, a Szemináriumok és Egyetemek Kongranciójának prefektusához, akitől a szegedi papképző szeminárium (vagy hittudományi kar) felállításához kellett engedély kérni. A budapesti pápai nuncius, Angelo Rotta szintén Serédi bíboros álláspontját továbbítva számolt be Bisleti bíborosnak a szegedi hittudományi kar felállításával kapcsolatban. Ez már végleg megpecsételte az egyetemi szintű szegedi teológiai képzést. Az egyházmegyei közí szeminárium azonban 1930. augusztus 28-án megkapta a működési engedélyt Rómából, így azon az őszön megindulhatott a képzés.¹³⁴

1930. október 22-én délelőtt a szegedi Dóm téri építkezések avatóünnepségének részéért került sor a Szent Imre Kollégium homlokzatán lévő Szent Imre szobor felszentelésére.¹³⁵ Az ünnepségen részt vett Angelo Rotta pápai nuncius is. A szobor felavatása után 11 órakor kezdődött a szegedi középiskolás ifjúság Szent Imre matinéja a színházban. Glattfelder Gyula és a pápai nuncius ezt is megtekintette.¹³⁶ A Szegeden végrehajtott nagyszabású egyházmegyei építkezések is közrejátszottak abban, hogy az Apostoli Szentszék a Csanádi Egyházmegye magyarországi részén 1931-ben tartósan is Szegedet jelölte ki püspöki székhelynek,¹³⁷ a szegedi Fogadalmi templomot pedig székesegyházi rangra emelte.¹³⁸

1934. február 8-án a szegedi egyetemi díszdoktorrá avatásakor Széki Tibor rektor röviden összefoglalta Glattfelder Gyulának a szegedi egyetemi építkezésekben betöltött szerepét is: „kegyelmes uram még áldott emlékü kultuszminiszterünk életében egyetemünk itteni megalapozása és újjáépítése munkájából jelentékeny részt vett ki magának, és lehetővé tette Templom téri épületeinknek olyan külső formákkal való felépíthetését, amelyekkel azok nemcsak Egyetemünknek és e városnak, hanem Hazánkunk is dicsőségére válnak.”¹³⁹

1936. május 9-én a törvényhatósági bizottság ülésén vitéz Imecs György főispán napirend előtt emlékezett meg Glattfelder Gyula jubileumáról,¹⁴⁰ s beszédében kiemelte: „A vallásos irányításon, a hitélet fejlesztésén kívül szíven viselte a város világi érdekeit is, és városunk rengetegét köszönhet szeretetének, gondoskodásának. A Fogadalmi templom elkészülése, a templomtér egyedülálló kiképzése, a Kolozsvárról menekült egyetem idehelyezésének, s a városunkat nagyszabásúvá tevő épületek, intézmények egész sorának létesítése nagyrészt az Ő közbenjárásának, szépérzékének, atyai gon-

133 Beke 1992, I. 310–311.

134 Tóth 2007, 207.

135 Szegedi Napló VI. (1930) október 23. 2.

136 Szegedi Napló VI. (1930) október 24. 2.

137 Gyulay 1995, 15.

138 Beke 1992, I. 373.

139 Szegedi Uj Nemzedék XVI. (1934) február 9. 2.

140 Szegedi Napló XII. (1936) május 10. 2.

doskodásának köszönhető.”¹⁴¹ „Érdemeit valójában csak az utókor lesz hivatott kellően felfogni, most mindössze annyit állapíthatunk meg, hogy az az erkölcsi erő, amit személye a városnak ad, minden vonatkozásban áldásos és a város közönségének legnagyobb hálájára érdemes.”¹⁴² A főispán beszéde után a közgyűlés hozzájárult ahhoz, hogy május 14-én a város polgármestere a lakosságnak a főpásztor iránt érzett mélyes szeretetét, hódoló tiszteletét és őszinte ragaszkodását tolmácsolja.¹⁴³

LELKIGYAKORLATOK EGYETEMI HALLGATÓK RÉSZÉRE

Glattfelder Gyula rendszeresen tartott lelkigyakorlatokat az egyetemi hallgatók számára. Így Szegeden 1926-ban nagybőjti előadássorozatot tartott.¹⁴⁴ Glattfelder Gyula akkor is aktívan segítette az egyetemi lelkigyakorlatokat, amikor vendégelőadót hívtak. 1942. március 1-jén ért véget a Szegedi Egyetemi Ifjúság (SZEI) nevű ifjúsági szervezet háromnapos lelkigyakorlata, amelyet Halász Pál kanonok esperesplébános tartott. A gyóntatást Glattfelder Gyula, Halász Pál és az egyetemi pap professzorok végezték.¹⁴⁵

1929. február 27.¹⁴⁶ és március 3. között¹⁴⁷ Virág Ferenc pécsi püspök vendégeként¹⁴⁸ a pécsi egyetemisták számára tartott négynapos nagybőjti lelkigyakorlatot.¹⁴⁹ Beszédeiben rámutatott az egyháznak az emberiség előrehaladásában betöltött magasztos hivatására.¹⁵⁰ A lelkigyakorlatot lezáró szentmise után¹⁵¹ küldöttség élén dr. Bozóky Gyula egyetemi tanár, az egyetem tanári és tisztségviselői kara, Frühauf Béla orvostanhallgató pedig az ifjúság nevében köszönte meg Glattfelder püspök apostoli munkásságát.¹⁵² Alig ért haza a pécsi lelkigyakorlatról, március 9-én a Foederatio Emericana szegedi corporatioi lelkigyakorlatának zárónapján vett részt.¹⁵³ Nyolc nappal később, március 17–19. között a szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola hallgatói számára tartott háromnapos lelkigyakorlatot.¹⁵⁴ A lelkigyakorlat végeztével a megyéspüspök a már nagyrészt elkészült Fogadalmi templomban pontifikált szentmisét a

141 Szegedi Uj Nemzedék XVIII. (1936) május 10. 9.

142 Délmagyarország XII. (1936) május 10. 3.

143 MTI Napi Hírek XVII. (1936) május 11. 14.

144 Szegedi Uj Nemzedék VIII. (1926) március 19. 4.; Szegedi Uj Nemzedék VIII. (1926) március 21. 5.

145 Délmagyarország XVIII. (1942) március 1. 7.

146 MTI Napi Hírek X. (1929) február 16. 24.

147 Szegedi Friss Ujság XXX. (1929) március 5. 2.

148 Szegedi Friss Ujság XXX. (1929) február 28. 3.

149 Szegedi Uj Nemzedék XI. (1929) március 5. 1.

150 MTI Napi Hírek X. (1929) március 4. 23.

151 Szegedi Napló V. (1929) március 5. 2.

152 Délmagyarország V. (1929) március 5. 2.

153 Szegedi Napló V. (1929) március 13. 9.

154 Szegedi Uj Nemzedék XI. (1929) március 12. 6.

főiskolai hallgatók számára.¹⁵⁵ 1930 áprilisában Sopronban tartott lelkigyakorlatot az akadémia hallgatói számára.¹⁵⁶

KERESZTÉNYSZOCIÁLIS TANÍTÁSA

A magyar keresztényszocializmus ihletője az első világháború előtt Prohászka Ottokár és Giesswein Sándor volt. Prohászka fordította le és jelentette meg a *Rerum novarumot*, s a katolikus egyházon belül ő karolta fel a keresztényszociális mozgalmat.¹⁵⁷ A Prohászka által elindított hazai keresztényszociális mozgalmat Giesswein szervezte országos párttá.¹⁵⁸ Glattfelder Gyula már 1911 előtti, budapesti tevékenysége során élénk és termékeny együttműködést folytatott mind Prohászka Ottokárral, mind Giesswein Sándorral, s maga is aktívan bekapcsolódott a keresztényszociális programokba. Így nem csoda, hogy Szegedre kerülése után is markáns elemét alkotta a keresztény szolidaritás tanítása püspöki munkásságának, és Prohászka halála után a társadalmi¹⁵⁹ és gazdasági kérdések szakértőjének számított püspöki karon belül.¹⁶⁰

1924. augusztus 21-én a budapesti Pax Romana kongresszuson Glattfelder Gyula nagy beszédben érintette a társadalmi munka- és felelősségmegosztás kérdését: „Az értelmiségi osztály világszerte roppant felelősséget vett magára, amikor az életet a hittel és egyházzal szembe állította. A természetfölötti vezetés alól kivont szellemi élet nemcsak világosságát – melyet Isten gyújtott meg –, hanem egyensúlyát is – melyet a kegyelem tart fenn – elveszítette. A kinyilatkoztatásnak és az egyházi tanítói tekintélynek száműzése óta a tudomány tapogatózik és szüntelenül kísérletez, de nyugalomát és a biztos sikerek fölött érzett boldogságát elvesztette. A bizonytalanság állandó tudata, a minden szellemi munkával együttjáró mardosó kétség megfosztja a tudomány szolgálatában álló ifjainkat és véneinket az igazság bírásának felemelő és boldogító érzésétől, s a szellemi munka magaslatairól, honnan megnyugvásnak és örömmel kellene szétáradnia a széles néprétegekre, a bizonytalansággal és céltalansággal együttjáró fájdalmas és elégedetlen hangulat terjed el az egész világon. A hitetlen tudomány szükségképpen mogorva pesszimizmusba süllyedt, de sokkal nagyobb szerencsétlenség, hogy ezt a sötét, az élet felsőbb célját tagadó vagy nem ismerő gondolkozást beleoltotta a tömegekbe, amelyek hitetlen vezetőikkel meggyőződés és határozott cél nélkül vergődnek, önkényes gondolatok és múltó szeszélyek válságai között. Az értelmiségi osztálynak a vallástól elidegenedett lelke az oka annak is, hogy a világ békét és nyugalomát nem élvezhet. Mert, amidőn a világ Ura és gondolatainak e

155 Szegedi Uj Nemzedék XI. (1929) március 20. 5.

156 MTI Napi Hírek XI. (1930) április 8. 25.

157 Egresi 2008, 17.; Szabó 2009, 81–84.; Szabó 2010, 87–95.; Szabó 2015, 189–198.; Rónay 2015, 31–32.; Kuminetz 2017, 52–181.

158 Szolnok 2003, 95; M. Szebeni 2016, 137.

159 Gianone 2014, 452.

160 Gergely 1995, 42.

földön magyarázója – az anyaszentegyház – elismerésben nem részesül, minden egyes embernek értelme, de még inkább romlott akarata lesz a legfőbb törvény és az önkényes függetlenség szelleme, mely az örök tekintélyt elismerni nem akarja, felmondja a szolgálatot akkor is, amikor a földi hatalommal szemben való engedelmességről van szó. Ez a ferde gondolkodás, mely a népek vezetőit itt jellemzi, magyarázza meg azt, miért nem juthatnak el a népek az annyira áhított béke örömébe. A műveltek feladata, hogy az emberiség egységét szolgálják, a testvériség érzését ápolják, mindenkinek tehetségét építőmunkára használják, már pedig azoknak legtöbbször, akik tanításra és vezetésre volnának hivatva, a demagógoknak könnyű útját választja a próféták és apostolok nehéz munkája helyett s így minden ellenkező állításuk ellenére a társadalmi és nemzetközi béke árulóivá válnak. Valóban tragikus sorsa ennek a korszaknak, hogy az emberiség vezetői elveszítve saját tájékozottságukat, mindenkit a felforgatás labirintusába ragadnak magukkal és a műveltek gyászos végzete, hogy a félvezetett és megrontott tömeg gyűlöletét is önmagukra irányítják. ... Magyarország minden nemzetnél jobban szenved a gyűlölet és igazságtalanság által sugallt rendszabályok nyomása alatt, de ha mindent elveszítettünk is, megmaradt számunkra a hit, amellyel valljuk, hogy a gyűlölet és igazságtalanság nem maradhat meg mindörökké az isteni rend helyén, mely minden népnek jogát és szabadságát hirdeti. Legyen az önök neve, Pax Romana ez irányban a reménységnek jele.”¹⁶¹ Glattfelder Gyula szájából teljesen hitelesen hangzottak e szavak. Hiszen módjában állt megtapasztalni a gyűlöletet és az igazságtalanságot, amely az egyház és személy szerint ő ellene irányult.¹⁶²

1928 márciusában Glattfelder Gyula böjti pásztorlevele középpontjába állította a családi élet szentségét, s összekötötte azt a szociális kérdés megoldásával:¹⁶³ „A nemzetek lecsúsznak történelmi magaslataikról, mert az alapjukat képező családok is lecsúsztak arról az emelkedett helyről, amely számukra ki volt jelölve. Az egész társadalmi élet anyagiassá, alacsonnyá és közönségesseé lesz, ha a családi élet alapja nem emelkedett szent érzelem és összekötő kapcsa nem az isten kegyelme. Az anyagi szempontoknak a családi életben való előtérbe tolása magyarázza azt a közömbösséget és feszült, helyzetet, amely a házastársak viszonyát oly gyakran szerencsétlenné teszi. A kényelemnek, anyagi jómódnak szertelen hajszolása mellett szinte feledésbe megy, hogy a gyermek Isten legnagyobb ajándéka. Egyik helyen játékszer, másik helyen nyűg a gyermek. Amott ideges nyugtalansággal becézik és rontják, emitt az anyagi lélek fukarságával csak a gondot, költséget és kockázatot mérlegelik, amelyet Világba lépése okoz a családnál. ... A család, mely nem Isten kegyelmében születik, hanem emberi érdekből verődik össze, nem becsüli meg a gyermeket.”¹⁶⁴ Annak a gyermek éppoly cikk vagy legfeljebb élvezeti tárgy, mint bármely más, amit értékelni,

161 Nemzeti Ujság VI. (1924) augusztus 22. 3.

162 Rónay 2012, 80.

163 Szegedi Friss Ujság XXIX. (1928) március 8. 2.

164 Nemzeti Ujság X. (1928) március 7. 10.

aminek hasznát lemérni, előnyét emberi tekintetek szerint megállapítani lehet. De a profanizált család a gyerekekről vallott profán életfelfogásával elpusztítja a népeket és halálra ítéli a nemzetet is. Ahol az élvezetvágy és haszon hajszolása vette uralma alá a lelkeket, ismeretlen fogalommal vált a gyermekáldás.”¹⁶⁵

A gazdasági világválság elmélyülése után figyelemre méltó (a történettudomány által máig a kellő részleteiben még nem feltárt) keresztényszociális tanítást és munkásságot fejtett ki. 1931. március 1-jén olvasták fel a Csanádi Egyházmegye templomaiban Glattfelder Gyula böjti pásztorlevelét. Ebben a gazdasági világválság erkölcsi okait elemezte és a kivezető utat is megmutatta: „Nem az anyagi válság a világ főbaja, hanem az erkölcsi bizonytalanság, mely a nyugodt emberi együttélést lehetetlenné teszi. Az erkölcsi bizonytalanság gyökerei pedig a családi otthon válságában vannak, mely elvesztvén szent és szilárd jellegét, az emberi együttélés minden vonatkozásában, érezteti bomlasztó és rontó hatását. Ha a családi élet meggyógyul, akkor remélhetünk olyan közszellemet, amely erőt fog adni a gazdasági és politikai válság nélkülözéseinek elviselésére s veszedelmeinek leküzdésére.”¹⁶⁶ Glattfelder Gyulának ez a gondolatmenete jól illeszkedett Serédi Jusztinián esztergomi érsek március 17-én tartott családvédelmi gyűlésen elmondottakhoz. A hercegprímás a házasságról röviddel korábban megjelent pápai enciklika kapcsán megjegyezte: „a házasság és a család profanizálása matematikai bizonyossággal végromlásba dönti az egész emberi társadalmat. Az emberek könnyen megfeledkeznek arról, hogy Isten nemcsak a természeti, hanem természetfeletti célt is tűzött ki eléjük és minden okos ember kell, hogy elsősorban a természetfeletti célra irányítsa figyelmét. A világos fejű emberek észrevették, hogy az emberiség sokféle súlyos betegségben van, és keresik az orvosságot erre a halálos betegségekre, de az orvosságkeresésben erőt vesz rajtuk a természetfeletti kikapcsolására irányuló törekvés.”¹⁶⁷ Glattfelder Gyula és Serédi Jusztinián tehát egyaránt a család megerősítését tekintette a gazdasági és társadalmi válságból kivezető legbiztosabb útnak.

1931. május 9-én a katolikus főiskolások diákszövetségének Budapesten tartott kongresszusán Glattfelder Gyula mondott megnyitó beszédet. Hangsúlyozta, hogy modern feladata az ifjúságnak, hogy törekedjék a társadalmi szolidaritás szolgálatára.¹⁶⁸ „Ez a kongresszus is az egyéni és közéleti erkölcs harmóniáját kívánja szolgálni.”¹⁶⁹ A szövetség tízéves jubileumával egybeesik az anyaszentegyház nagy eseményének negyvenéves jubileuma: XIII. Leó pápa 40 évvel ezelőtt adta ki a *Rerum novarum* enciklikáját, amelyben a világ szociális bajainak orvosságát állapította meg.

165 Pesti Napló LXXIX. (1928) március 7. 7.

166 Budapesti Hírlap LI. (1931) március 1. 16.

167 Délmagyarország VII. (1931) március 18. 4.

168 Szegedi Napló VII. (1931) május 10. 2.

169 Délmagyarország VII. (1931) május 10. 2.

Az ifjúság feladata, hogy összekötő kapocs legyen az alsó és felső néprétegek között, s vigye bele a társadalomba az áldozat, a szeretet lelkét és szellemét.¹⁷⁰

Az 1931. évi Országos Katolikus Nagygyűlésen elmondott beszédében Glattfelder Gyula hangsúlyozta a magántulajdon korlátait, az istenhit és a szegényekkel való szolidaritás fontosságát: „Mindenkinek joga van a föld javaihoz. És akinek Isten életet adott, s akit képével gazdagított, annak babérlevelet is juttatott, hogy a széles földkerekségen általa megterített, és ha nem is dúsan, de tisztességesen megrakott asztalhoz leüljön. Isten végzése ellen lázad föl és az ő képét csúfolja meg minden rendszer, mely szent rendelkezését földi önkény vagy önzés gondolataival megdönteni kívánja. ... Visszahelyezni Krisztust a népek fölött uralmába, de mindenekelőtt újból beiktatni Őt saját lelkünk trónjára, ez az idő követelménye, ez a lelkiség elmellőzése miatt elfajult gazdasági válság leszerelésének első feltétele. Minden töprengés és kuruzslás hiábavaló lesz, míg a dogmát, hogy Krisztus úr mindenütt, a kunyhóban és palotában, a templomban és műhelyben, az iskolában és bankban, s hogy Őbenne kell egymásra találni szegénynek és gazdagnak, gyengének és erősnek, úrnak és szolgának, el nem fogadja mindenki.”¹⁷¹

Két nappal később, a magyar püspökkari értekezlet 1931. október 14-i ülésén Serédi Jusztinián hercegprímás javasolta, hogy a magántulajdon sokat vitatott kérdésének helyes mederben való tartása céljából a *Quadragesimo anno* pápai enciklika alapján a püspöki kar egyszerű s világos fogalmazású közös főpásztori körlevelet adjon ki, s azt a templomokban olvastassa fel. A körlevél megfogalmazására Glattfelder Gyulát kérték fel.¹⁷² Az értekezlet következő, 1932. március 16-i ülésén megállapították, hogy a körlevél a hívek között, általában a nagy nyilvánosság előtt is igen kedvező fogadtatásra talált. Több elismerő és hálálkodó levél is érkezett a hercegprímáshoz, aki a körlevél¹⁷³ szakavatott elkészítéséért Glattfelder Gyula püspöknek hálás köszönetet mondott.¹⁷⁴

A gazdasági világválság által egyre gyorsuló ütemben veszítette el az anyagi problémákkal küzdő munkásság és proletariátus bizalmát az egyház. A *Quadragesimo anno* pápai enciklika biztatására a katolikus új mozgalmat szervezett a térvesztés megállítására és a szélesebb néptömegek újraevangelizálására. Az Actio Catholica központi országos szervezetének felállítását a magyar püspökkari értekezlet 1932. október 19-i ülésén határozták el. Országos elnöknek Serédi hercegprímást, ügyvezető elnöknek Glattfelder Gyula püspököt nevezték ki.¹⁷⁵ Glattfelder Gyula lelkisége,

170 Szegedi Uj Nemzedék XIII. (1931) május 10. 5.

171 Nemzeti Ujság XIII. (1931) október 13. VI.; Glattfelder 1931, 5–6. (interneten: http://mtdportal.extra.hu/books/glattfelder_gyula_a_gazdasagi_vilagvalsag.pdf (letöltve: 2018. november 5.); Gianone – Klestenitz 2016, 372.

172 Beke 1992, I. 381.

173 Szövege kiadva: Gergely 1984, 325–331.

174 Beke 1992, I. 405.

175 Beke 1992, I. 455.; Gergely 1977, 183.

valamint széleskörű és eredményes munkássága okán szinte predestinálva volt erre a funkcióra, nála alkalmasabbat keresve sem találtak volna. Mind az Actio Catholica funkciójának, mind a keresztény és nemzeti közéleti katolicizmus irányítójának ő, mint püspökelnök tökéletesen megfelelt.¹⁷⁶

Glattfelder Gyula nemcsak elméletben foglalkozott a szociális kérdés orvoslásával. 1931 telén vasárnaponként 100, lehetőleg többgyermekes család élelemszükségletéről gondoskodott.¹⁷⁷ 1934-ben az újévi pásztorlevelében Glattfelder Gyula felhívta papjai és hívei figyelmét a szegénygondozás fontosságára: „Ha megfogyatkoztak az anyagi eszközeink, törekedjünk mindig példát adni a krisztusi szeretet gyakorlásával, amely az utolsó falatot is megosztja a nyomorgóval és a szent papok példájára még az Isten háza ékesítésére szánt filléreket is felhasználja a nyomorba jutott emberek megsegélyezésére.”¹⁷⁸

1936. május 2-án a Foederatio Emericana tagavató nagygyűlésén Glattfelder Gyula a fiatalok számára összefoglalta keresztényszociális tanítását. „A világ ma egy összeomlott társadalom képét mutatja, a nagy értékeket diszkreditálták, trónokat és oltárokat felfordítottak, de ezzel együtt felfordították azokat az eszményeket is, amelyek a család, a gyermek, a magántulajdon jelentett az emberiségnek, és amelyek tiszteletét az iskola, az anya, a tradíció oltott az emberekbe. Ezzel a fenyegető veszedelemmel szemben anyagi erőtenyező nem nyújt elegendő erőt, megfelelő védelmet, nem használ semmit az ágyú, a legdrágább kincs sem, ezekkel a régi nagy értékeket nem lehet megmenteni. A fenyegető veszedelmet csak lelki tényezőkkel lehet elhárítani.¹⁷⁹ A megfelelő lelki tényezők pedig nem a fáradt öregekben mutatkoznak, hanem azokat az ifjúságtól lehet remélni. Ezért fordul a pápa figyelme is az ifjúság felé. De az ifjúságot csak úgy lehet erre megnyerni, ha szent idealizmus hevíti lelküket. azt érzik a felforgatás matadorjai, hogy az emberekből hiányzik az ellenálló erő az értékek megvédésére. Ezt az ellenálló erőt kerestem én is eddigi munkásságom alatt, és remélem, hogy nem eredmény nélkül. Ezen az ünnepségen az igazi köszönet azt az eszmeáramlatot illeti, amely nem fél szembeállani a rombolás szellemével. Ilyen szervezet az Emericana, amelyben az egyház értékes és hű fegyvertársat üdvözöl.”¹⁸⁰ Nyolc nappal később a negyedszázados püspöki jubileuma alkalmából megjelenő vezércikk szintén hangsúlyozta a főpap markáns szociális érzékenységét: „Nincs a magyar közéletnek olyan része, amely iránt Csanád főpásztor ne érdeklődne. A katolikus nagygyűléseken elhangzott beszédei mindenkor eseményt jelentenek, elsősorban erős szociális tartalmuknál fogva. Egyházmegyéjében is a szociális kérdések megoldására buzdítja papságát és híveit.”¹⁸¹

176 Gergely 1995, 45.

177 Nemzeti Ujság XIII. (1931) október 14. 9.

178 Esti Kurír XI. (1934) január 16. 6.

179 Szegedi Napló XII. (1936) május 3. 5.

180 Délmagyarország XII. (1936) május 3. 7.

181 Magyarság XVI. (1936) május 10. 16.

1938. június 24-én kezdődött el az Actio Catholica rendezésében¹⁸² Budapesten a Központi Katolikus Kör Molnár utcai székházában a katolikus papság szociális hete, amelynek keretében az ország minden részéből érkezett mintegy 200 pap és teológus¹⁸³ hallgatott meg inspiráló előadásokat az egyház szociális tevékenységének elmélyítéséről.¹⁸⁴ A rendezvényt Glattfelder Gyula nagyhatású¹⁸⁵ elnöki megnyitója vezette fel.¹⁸⁶ Beszédében kiemelte a papságra váró feladatokat: „Nemcsak a szüntelen feszültség és aggodalom irányítja a lelki élet szolgáit békevágyuk hajlamait követve a segítség módjának kutatása felé, hanem a belátás is, hogy a túrhetetlen szociális helyzet, a megélhetésnek nemcsak gondja, hanem lehetetlensége az erkölcsi ellenálló erőket leszereli, s a nemtelen ösztönöket úgy felfokozza, hogy a lélek igényeinek kielégítése s a vallási kötelemek zavartalan teljesítése szinte lehetetlenné válik. Imádkozni, erényt gyakorolni, kegyelmi életet élni aligha fog oly nép, amelynek tekintélyes része, vagy épp többsége nélkülözi az emberméltóság által igényelt gazdasági vagy jogi életnívót, s nyomasztó gondok alatt lelkileg elsorvad. Egyesek hős lélekkel szembeszállhatnak a földi lét követelményeivel, de tömegek heroizmusra nem kényszeríthetők. ... Amily elemi kötelesség azonban a szociális igazság szolgálata, épp oly komoly feladat, hogy ez tényleg az igazság jegyében történjék. Végzetes hibája korunknak, hogy a legeszményibb elgondolásokat másodrendű célok szolgálatára sajátítja ki. Világnéze- ti, alkotmányjogi agitáció épp úgy, mint a szociális eszme propagálása, sajnos, igen gyakran önző érdeket szolgál. Ha valakinek, úgy a papnak feladata gondoskodni róla, hogy a szent dolgok szentül kezeltessenek, s emberi hiúság és hatalmi vágy azokat ne kompromittálja. Nem kell magyarázni, hogy széles és szükségét szenvedő néprétegek mozgósítása és szervezése mily csábítást jelent az egyéni vagy pártérdek imádói számára. S ha meggondoljuk még azt, hogy az emberiség mai lázállapotában a hivatottság nélküli törtetőkk mekkora serege érez magában képességet nemcsak az élre törni, hanem totalitáris hatalmat igényelni, s ezek közül hányan készek az elégedetlenséget ugródeszkaül felhasználni, akkor megértjük a veszedelmet, amely a szociális agitációban rejlik, s amelyet minden lelkiismeretes embernek, de főként hivatása magaslatán álló papnak le kell szerelni, hacsak népét csalódásnak s nemzetét kiszámíthatatlan katasztrófának kitenni nem akarja.¹⁸⁷ Ez a lázállapot, amely a vezetett tömeget s a hivatása magaslatán álló felelőtlen vezéréket egyaránt jellemzi, sokkal veszedelmesebb még a vörös agitációnál is, mert ennek romboló roszhiszeműsége nyilvánvaló, míg amannak féktelensége a hangoztatott eszményi jelszavak miatt alkalmas félrevezetni a legjobbakat is.¹⁸⁸ ... ma a legkomolyabb intelem a szociális tevékenységre vállalkozó

182 Nemzeti Ujság XX. (1938) június 22. 10.

183 Nemzeti Ujság XX. (1938) június 24. 6.; Uj Nemzedék XX. (1938) június 24. 6.

184 Nemzeti Ujság XX. (1938) július 1. 9.

185 Szegedi Uj Nemzedék XX. (1938) június 25. 5; Pesti Hírlap LX. (1938) június 25. 6.

186 Magyarország XLV. (1938) június 25. 1; Uj Nemzedék XX. (1938) június 25. 5.

187 Szegedi Napló XIV. (1938) június 25. 7.

188 Nemzeti Ujság XX. (1938) június 25. 11.

pap felé a munka és áldozat kötelességét hirdeti. A papok, akik a szociális munkatérre lépnek, sohse feledjék, hogy nem saját dicsőségükért, hanem a köz javáért kell fáradozniuk, s mihelyt megejti őket a kísértés, hogy személyüket a kollektív érdek elé helyezzék: már kontárokká lesznek, mert nem az isteni Gondviselés apostolává, hanem az önérdék kuruzslóivá válnak.”¹⁸⁹

Glattfelder Gyula nemcsak elméletben értekezett a keresztényszociális tanításról, nemcsak magasröptű prédikációkban, pásztorleveleiben szorgalmazta az esetetek megsegítését, hanem maga is tevőlegesen bekapcsolódott a szociális programokba, és országszerte aktívan segítette a különféle szociális képzési programokat. 1935. januárban és februárban a Szociális Missziótársulat IV. kerületi szervezete rendezett szociális tanfolyamot, amelyet január 8-án Glattfelder Gyula nyitott meg. Előadásában foglalkozott a szociális enciklikák fő irányelveivel, és rámutatott arra, miként kell ezeket a gondolatokat a gyakorlati életben érvényesíteni. A közvéleményt kell felvilágosítani. Meg kell akarni pendíteni azt a hangot, hogy az embernek az Istentől nyert étellel együtt Istentől nyert joga van arra, hogy a megélhetés feltételeit magának megszerezze.¹⁹⁰ 1940 októberében fejeződött be a Katolikus Nőszövetség szegedi szociális vezetőképző tanfolyama. Ennek ünnepélyes befejezésekor Glattfelder Gyula pontifikálta a szentmisét, amelyen felavatták az új patronesszeket.¹⁹¹ A fenti adatok azt mutatják, hogy Glattfelder Gyula a magyar katolikus egyház szociális ügyekben egyik legaktívabb főpapja volt.

SZEGEDI EMERICANA SZOCIÁLIS PROGRAMJAI

Az Americana a nehéz sorban élő és anyagiakban szűkölködő egyetemi ifjúság támogatására már 1926 őszétől kezdődően igyekezett intézményesen megszervezni a középiskolai tanulóifjúság tanítását, hogy egyrészt a jobbérzésű és hazafias egyetemi ifjúság részére becsületes munkaalkalmat és kereseti lehetőséget nyisson, addig a szülők házi tanításra szoruló gyermekei mellé is feltétlenül megbízható és lelkiismeretes házi tanítókat biztosítson.¹⁹² 1928-ban pedig a szociálisan rászoruló egyetemi hallgatók számára nyári balatoni üdülést szerveztek, melyen megjelent József főherceg is.¹⁹³

Az 1930-as években a világgazdasági válság elmélyülésével és a szociális problémák fokozódásával az Americana érdeklődésében és tevékenységeinek körében is egyre jobban nőtt a szociális irányultság. Például az 1935/36. tanévben az orvosi kari emericánások csoportok az iskolaorvosi vizsgálat alkalmával gümőkórral fertőzöttek

189 Esti Kurír XVI. (1938) június 25. 5.

190 Pesti Hírlap LVII. (1935) január 9. 11.

191 Délmagyarország XVI. (1940) október 20. 8.

192 Szegedi Uj Nemzedék VIII. (1926) szeptember 17. 5.; Szegedi Uj Nemzedék VIII. (1926) szeptember 19. 5. Ezt a mozgalmat átvette később a Magyarországi Izraelita Egyetemi Hallgatók Egyesülete és a Turul Szövetség is. Délmagyarország VIII. (1932) október 6. 6.; Délmagyarország IX. (1933) október 4. 6.

193 Szegedi Uj Nemzedék X. (1928) szeptember 30. 3.

talált gyermekek családját felkeresve, egészségügyi statisztikát vettek fel, megkeresték a fertőzés forrását, a beteget orvoshoz küldték, ahol szükséges, tanácsokat adtak, és az észleltekről jelentést tettek a központban.¹⁹⁴

1937 áprilisában a szegedi Emericana valamennyi egyetemi ifjúsági egyesület együttműködésével nagyszabású diákgyűlést szervezett, amelyen Krénusz Ferenc az Emericana nevében beszélt. Azzal kezdte, hogy nagyon nehéz higgadtan beszélni az ifjúság problémájának megoldását sokszor kilátásba helyezték, az ifjúság azonban nem várhatja tétlenül a sült galambot. Szakítani kell az ifjúságnak az eddigi komolytalan stílussal. Hangsúlyozta, hogy májusra hívják össze közös kongresszusra a nemzeti alapon álló bajtársi egyesületek vezetőit és ezen kongresszuson közösen foglaljanak állást az ifjúság ügyében és a kívánságokat juttassák el a kormány elé. Javasolta, hogy az ifjúság forduljon segítségért a társadalomhoz is azzal, hogy járuljanak hozzá az önállósulási alap megteremtéséhez.¹⁹⁵ Ezzel egyidejűleg 1937 tavaszán nagyszabású előadássorozatot szerveztek a diplomás fiataloknak a gazdasági és kereskedelmi pályákon történő elhelyezkedése érdekében.¹⁹⁶ Ezen a legkülönfélébb gazdasági, kereskedelmi, közhivatali vagy tudományos, illetve spirituális szakember ismertette az érdeklődő fiatalok számára az elhelyezkedési lehetőségeket és azok kihívásait, nehézségeit. Az előadások egybeszerkesztett változatát füzet formájában külön is kiadták.¹⁹⁷

1938. március 29-én a Schola Emericana előadássorozatában P. Kerkai Jenő SJ főiskolai tanár tartott előadást *Népi ifjúságunk szervezésének jelentősége* címmel. Előadásában megindokolta a népi ifjúság megszervezését és annak a teljes társadalom fejlődésére gyakorolt hatását: „Agrárország vagyunk, nálunk a nép mindenekelőtt az agrár népet jelenti. Be kell látnunk, hogy nem az intellektuális sorsdöntő tényezők a nemzet életében. A népi ifjúságot kell megnyernünk. A dzsentri-típusnak többé a magyar életben szerepe nem lesz, de az intellektuális réteg is csak akkor juthat szerephez, ha ráébred népi küldetésére. Csak népi politikával vethetjük meg egy újabb ezer év alapját. Nem lehet magyarnak valóbb, lelkesítőbb, vonzóbb koncepció, mint Szent István birodalma. Nem lennének méltók a magyar névre, ha lemondanánk Szent István birodalmáról. Ennek a birodalomnak azonban modernnek kell lenni, de ezt vitális népi mozgalom nélkül megvalósítani nem lehet. A népi osztálynak nagyobb szerepe van a magyarság megőrzésében, mint az intellektuális osztálynak”¹⁹⁸

194 Délvidéki Ifjúság I. (1935/36.) 6. szám (február) 4.

195 Délmagyarország XIII. (1937) április 24. 4. Az ülésen elfogadott memorandum politikai fogadtatását és Darányi Kálmán miniszterelnök reakcióját a következő héten beszélték meg az emericánus egyetemisták. Szegedi Új Nemzedék XIX. (1937) április 30. 5.

196 Szegedi Új Nemzedék XIX. (1937) május 23. 4.; Szegedi Új Nemzedék XIX. (1937) október 17. 4–5.; Szegedi Új Nemzedék XIX. (1937) október 31. 4.

197 Halmos 1937.

198 Délmagyarország XIV. (1938) március 30. 7.

SCHOLA EMERICANA SZOCIÁLIS IRÁNYULTSÁGA

1926 februárjában Győrött alapították az első Schola Emericánát, melynek fő célja az volt, hogy „minden katolikus és magyar problémát emericánás szempontból világítson meg, pótolva ezzel a katolikus világnézetű egyetemi katedrákat.”¹⁹⁹ Szegeden először 1930–1932 között került sor szórványos előadásokra a Schola Emericana keretében. Dr. Szentgyörgyi Elemér ügyvéd, az Emericana archiadvocatusa 1930 márciusában tartott előadást a Schola Emericana keretében a párbaj megszüntetése ellen.²⁰⁰ Majd 1930. április 28-án Dr. Mester János egyetemi tanár tartott előadást Szent Erzsébet lelkiségéről és N. Czike Gáborné a familia hivatásáról.²⁰¹ Dr. Sík Sándor a „Modern ifjúsági mozgalmak”-ról, N. Czike Gábor pedig „A horvát kérdés és magyarság történelmi hivatása” címmel tartott előadások.²⁰² Trimmel Ferenc joghallgató „A szegedi diákegyesületek története” és Nyisztor Zoltán „Szent Ágoston” című előadást tartott.²⁰³

Szegeden a Schola Emericana az 1934/35. tanév második felében kezdte meg rendszeres működését a Szociális Iskola, olasz és szerb nyelvtanfolyam tagozatokban. Az Emericánás ifjúság érdeklődése kétségkívül legerősebben a Szociális Iskola felé fordult, ahol dr. Somogyi József főiskolai tanár és Deák Sándor jogszigorló vezetése mellett korunk égető szociális problémái tárultak fel szakszerű előadásokban, s az előadásokat követő részletes, élénk vitában. A hallgatóság létszáma 20–30 körül mozgott.

1935. március 12-én Somogyi József a Schola Emericana rectora „A Schola Emericana célja és feladatai”; dr. Mester János „Szociális alapeszmék az evangéliumban”; március 19-én P. Borbély István S. J. „Az Egyház és állam”,²⁰⁴ március 26-án Nemes Czike Gábor szakiskolai igazgató „A munkabér reformja”; április 2-án dr. Kelemen László törvényszéki bíró „A magántulajdon jogai és kötelességei”,²⁰⁵ április 9-én dr. Somogyi József „Eugenika és szociálpolitika”; április 30-án P. Varga László S. J. „Agrárpolitika és Egyház” címmel tartottak előadásokat. Az ifjúság pozitív érdeklődése, mely az élénk vitákban nyert kifejezést, arra ösztönözte a Szociális Iskola vezetőségét, hogy pályatételt is kitűzzön a hallgatók számára „Egy magyar falu szociográfiája” címmel vagy szabadon választott tárgykörrel. A pályadíj 25 P, beadási határidő: 1936. május 1. volt.

Látva, hogy az érdeklődés elsősorban a szociális problémák felé irányul, a Schola Emericana vezetősége az 1935/36. tanévben elsősorban a Szociális Iskolát iparko-

199 Emericana XII. (1935) március 119.

200 Szegedi Uj Nemzedék XII. (1930) március 29. 2.

201 Szegedi Uj Nemzedék XII. (1930) április 29. 2.

202 Szegedi Uj Nemzedék XII. (1930) május 4. 7; Szegedi Uj Nemzedék XII. (1930) május 7. 3.

203 Szegedi Uj Nemzedék XII. (1930) május 11. 2.

204 Szegedi Uj Nemzedék XVII. (1935) március 17. 8.

205 Szegedi Uj Nemzedék XVII. (1935) április 2. 3.

dott katolikus szabadegyetemé kifejleszteni. Az első félévben hetenként P. Varga László S. J. „Gazdaság és keresztény erkölcs” címen tartott előadásorozatot. A második félévben P. Borbély István S. J. vállalt három előadásból álló előadásorozatot a nemzetközi élet aktuális problémáiról. Az előadásokat február 11-én „A nemzetközi élet aktuális problémái”,²⁰⁶ február 18-án „Háború és béke” és március 3-án „Nemzetközi együttműködés és gyarmatosítás” címen tartotta meg. Március 10-én dr. Iványi Béla nyilvános rendes egyetemi tanár adott elő „A házasság történeti, jogi és erkölcsi megvilágítása” címen. Majd dr. Somogyi József főiskolai tanár vállalt előadást a fajelmélet világnézeti vonatkozásairól. Március 17-én „Mi a faj?”, március 24-én „A főbb emberfajok testi és lelki alkata”, április 21-én „A fajok harca és jövője”,²⁰⁷ április 28-án „Fajok és népek pusztulása” címen.²⁰⁸

1937 őszén folytatódtak a nagysikerű előadások. Október 26-án Dr. Horváth Barina nyilvános rendes egyetemi tanár „Társadalmi utópiák” címmel, november 9-én Dr. Radnai Miklós a szegedi munkásifjúság hivatásszervezetének főtitkára „Hivatásrendiség és munkásszervezés” címmel, november 18-án P. Varga László S. J. „Nacionalizmus és kultúra”²⁰⁹ címmel, november 23-án Dr. Nagy Géza tanügyi fogalmazó „Milyen is a mai ifjúság?” címmel, és november 30-án Dr. Várkonyi Hildebrand nyilvános rendes egyetemi tanár „Korszerű lélektan és vallásos nevelés” címmel tartott előadást.²¹⁰ 1938. március 1-jén Karl János Sch. P. a szegedi piarista gimnázium igazgatója tartott előadást „A falumunka és a főiskolai ifjúság” címen.²¹¹ 1938. március 8-án dr. Katona Jenő, a Korunk Szava szerkesztője tartott előadást „A szociális katolicizmus” címmel.²¹² 1938. március 22-én Sík Sándor professzor „Irodalom és világnézet” címmel adott elő.²¹³

1939. október 10-én Dr. Kovrig Béla miniszterelnökségi titkár, egyetemi tanár „Korforduló” címmel beszélt a modern nemzetközi politikáról és a magyarság nemzeti feladatairól.²¹⁴ 1939. október 31-én P. Borbély István S. J. tartott előadást „Az Egyház és az előretörő politikai irányzatok” címmel.²¹⁵ 1939. november 7-én Kerkai Jenő S. J. 132 „Korunk válsága és az egyház” című előadásában kiemelte, hogy „*a totális katolikus nem akar, csak egy úrnak szolgálni: Krisztusnak*”.²¹⁶ 1939. november 21-én

206 Délmagyarország XII. (1936) február 11. 5.

207 Délmagyarország XII. (1936) április 21. 7.

208 Délmagyarország XII. (1936) április 26. 14., április 29. 4.; Szegedi Napló XII. (1936) április 29. 6.

209 Délmagyarország XIII. (1937) november 19. 2.

210 Szegedi Uj Nemzedék XIX. (1937) október 20. 4.; Délmagyarország XIII. (1937) október 21. 5.; Szegedi Uj Nemzedék XIX. (1937) október 29. 3; Vajda 2017, 189-190.

211 Délmagyarország XIV. (1938. február 27. 2.

212 Délmagyarország XIV. (1938) március 6. 13.

213 Délmagyarország XIV. (1938) március 23. 2.

214 Délmagyarország XV. (1939) október 11. 3.

215 Szegedi Uj Nemzedék XXI. (1939) november 3. 6.

216 Délmagyarország XV. (1939) november 8. 3.

Varga László egyetemi tanársegéd tartott előadást „Nemzeti életünk és népi műveltségünk” címmel.²¹⁷ Egy héttel később, november 28-án Dr. Somogyi József főiskolai tanár „Fajtság és magyarság” címmel tartott előadást, amelyben leszögezte: „A magyarság se vér, se faj, hanem a szellem közössége”.²¹⁸

1940. február 14-én Szűcs Lajos „A test föltámadása – Emberi testünk mai értékelése” címmel tartott előadást.²¹⁹ Majd 1940 február 28-án P. Borbély István S. J. „Katolicizmus és nemzetiségi eszme” című előadásában elítélte azokat a visszaéléseket, melyeket a nemzeti eszme leple alatt, akár hatalmi érdekből, akár politikai számításból, akár önző gazdasági előretörésből követnek el.²²⁰ 1940. március 6-án P. Borbély István S. J. „Katolicizmus és modern államélet” címmel tartott előadást.²²¹ 1940. április 3-án Dr. Heller Erik adott elő „A büntetőjog és a világnézet” címmel.²²²

A Schola Americana előadásain a korszakban sokat taglalt szociális és politikai kérdéseket állították előtérbe, s azokat a katolikus tanítás fényében tárgyalták. Az előadók a korban divatos politikai diktatúrák helyett Krisztus királyságát állították példaképpül.²²³ Felemelték szavukat a nacionalizmus túlkapasai ellen: „Míg a népek vissza nem térnek a patriotizmushoz, az igazihoz, addig a korcs, meghamisított nacionalizmustól szétszaggatott emberiség nem tudja megtalálni az egészségesebb európai szintézist, az élet emberhez méltó formáját.”²²⁴ Többször érintették a zsidókérdést is. Somogyi József előadásában ezzel kapcsolatban kiemelte: „A kérdést radikális rendszabályokkal nem lehet megoldani az ország egyetemes érdekeinek veszélyeztetése nélkül. Az ország közgazdasági élete nem nélkülözheti a zsidók kifejedt közgazdasági érzékét. Ha máról holnapra kicserélik a zsidó alkalmazottakat, könnyen az a veszély fenyegetné az országot, hogy a nagyvállalatok elbuknának a nemzetközi versenyben, és kénytelenek lennének keresztény munkások tízezreit is szélnek eresztetni. De nem lehet kívánni az önérzetes keresztény ifjúságtól sem, hogy a kereskedői pályára lépjen mindaddig, amíg a magyar társadalom nem tanulja meg a kereskedői osztályt jobban becsülni. Arra kell törekednünk, hogy a magyar zsidóság nemzeti és vallási érzésben minél jobban közeledjék hozzánk. Aki egyetlen zsidót megnyer keresztény magyarrá, többet tett nemzeti szempontból, mint az, aki száz zsidónak leveri a fejét.”²²⁵ A szegedi Schola Americana működésében tehát mindvégig a kereszténység humanizmusa és befogadó szelleme nyilvánult meg, s a maga hatókörén belül eredményesen semlegesítette korszak egyre durvább antiszemitizmusát. Ebben meghatározó

217 Szegedi Uj Nemzedék XXI. (1939) november 22. 5.

218 Szegedi Uj Nemzedék XXI. (1939) november 29. 4.

219 Szegedi Uj Nemzedék XXII. (1940) február 15. 4.

220 Szegedi Napló XVI. (1940) február 29. 5., február 29. 2.

221 Szegedi Uj Nemzedék XXII. (1940) március 7. 6.

222 Délmagyarország XVI. (1940) április 4. 6.

223 Szegedi Uj Nemzedék XXI. (1939) november 3. 6.; Délmagyarország XV. (1939) november 8. 3.

224 Délmagyarország XV. (1939) október 11. 3.

225 Délmagyarország XII. (1936) április 22. 5.

szerepet tulajdoníthatunk Glattfelder Gyula megyéspüspöknek, aki a felsőházban többször is felszólalt a zsidótörvények ellen.²²⁶

IPAROSTANONCOK OTTHONA

Glattfelder Gyula nemcsak az egyetemi hallgatók szociális és lelki szükségleteivel törődött, de figyelméből futotta az egyszerűbb iparostanoncokkal való foglalkozásra is. 1927. szeptember 13-án Sopsich János püspöki titkár kíséretében látogatást tett a Szent György tér 7. szám alatti faipari szakiskolában.²²⁷ A megyés főpásztor nagy érdeklődéssel tekintette meg a kész és eladásra szánt bútorok raktárát, valamint a tanműhelyt és hosszasan gyönyörködött az intézet műhelyében készült faragott és égetett, művészi értékű irodai bútorzatban.²²⁸ Valószínűleg ennek a látogatásnak is szerepe lehetett benne, hogy alig négy hónappal később, 1928. január 12-én²²⁹ a régi rókusi elemi iskola épületét kívánta a várostól 160 ezer pengőért²³⁰ megvásárolni és 200 iparostanonc számára²³¹ internátussá alakítani.²³² Az összeget – Glattfelder elképzelése szerint – a város felajánlhatta volna a tanonciskola építéséhez a kultuszminiszter által elvárt hozzájárulásként.²³³ Ilyen módon a püspöki támogatás kétszeresen is segítette volna a szegedi tanoncképzés ügyét: egyrészt a tanonciskola felépítéséhez a várostól elvárt önrészhez járult volna hozzá, másrészt tanoncotthont biztosított volna a diákok számára. A városi közgyűlés örömmel el is fogadta a püspök ajánlatát,²³⁴ az egyetem Anatómiai Intézete és Patológiai Intézete azonban nem tudott kiköltözni az épületből. Így 1930-ra nyilvánvalóvá vált, hogy a püspök kénytelen másképp megoldani a tanoncotthon kérdését.

1930 augusztusában vett új lendületet a tanoncotthon ügye. Glattfelder Gyula akkor kezdett hozzá ugyanis a Londoni körúton, az árvaház melletti telken egy 80 ifjú számára szükséges kollégium építéséhez. A nagyszabású beruházás költségeit 200–220 ezer pengőre becsülték.²³⁵ 1931 tavaszára – a korábban a pesti Szent Imre Kollégium igazgatói teendőit ellátó,²³⁶ de 1922–1930 között népjóléti miniszter Vass József támo-

226 Pál 2014, 21–27.

227 Szegedi Napló III. (1927) szeptember 14. 6.

228 Szegedi Uj Nemzedék IX. (1927) szeptember 14. 1.

229 MTI Napi Hírek IX. (1928) január 12. 16.

230 Szegedi Napló IV. (1928) január 12. 3.

231 Pesti Hírlap L. (1928) január 13. 12.

232 Nemzeti Ujság X. (1928) január 13. 7.

233 Szegedi Uj Nemzedék X. (1928) január 12. 2. A tanonciskola 568.400 pengős építési költségeiből a minisztérium 150 ezer pengőt vállalt, így a városra 418.400 pengő hárult. Szegedi Uj Nemzedék X. (1928) január 22. 3.

234 Szegedi Friss Ujság XXIX. (1928) február 17. 2.

235 Szegedi Napló VI. (1930) március 25. 2.; Délmagyarország VI. (1930) augusztus 14. 7.

236 Rónay, 2015. 94.

gatásával²³⁷ – elkészült az építkezés,²³⁸ április és június között a belső munkálatok és a berendezés kialakítása is befejeződött.²³⁹ Kapossy Gyula igazgató a tanoncotthon céljáról és hivatásáról megjegyezte: „Itt minden e megyésfőpásztor úr intenciója szerint történt. Figyelme a legapróbb részletekre is kiterjedt.”²⁴⁰ Az intézet papi vezetés alatt álló, teljesen cserkészalapon szervezett tanoncotthonként²⁴¹ biztosítékot nyújtott arra, hogy a reábízott ifjakkól egészséges, jellemes, intelligens iparosokat nevel.²⁴² Az internátusban tanoncok és felsőipariskolás diákok kaptak elhelyezést.²⁴³ Bejuthatott val-láskülönbség nélkül minden tanonc, akinek erkölcsi magaviselete ellen nincs kifogás. A teljes ellátásért a tanoncoknak havi 35 pengőt kellett fizetniük, de voltak kedvezményes helyek is.²⁴⁴ A tanoncotthon jól egészítette ki az 1930-ra elkészült tanonciskola működését.²⁴⁵ Ezt azt mutatja, hogy Glattfelder Gyula nemcsak az egyetemi ifjúságról, de az iparos ifjakról is gondoskodott, az ő boldogulásukat is szem előtt tartotta.

KALOT ÉS HIVATÁSSZERVEZET SZEGEDI INDULÁSA

Szervezeti erejét és tömegbefolyását tekintve a XX. század legjelentősebb katolikus ifjúsági mozgalma a Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete (KALOT) volt.²⁴⁶ Megindulásának színtere az 1930-as évek eleven szellemi életet sugárzó központja, Szeged volt. Kerkai Jenő (1904–1970) teológiai tanárként 1935 nyarán egy fészerből lett kis központi irodából²⁴⁷ kezdte meg szervezni a Szeged melletti Somogyi-telepen a katolikus legényegyletet.²⁴⁸ Ősztől – a jezsuita rend jóváhagyásával és Glattfelder Gyula támogatásával²⁴⁹ – Szegedről indította el két lelkes világi munkatársával, Farkas Györggyel és Ugrin Józseffel országos szervezetté fejleszteni kezdeményezését, a KALOT-mozgalmat.²⁵⁰

Glattfelder Gyula – úgy is mint az Actio Catholica ügyvezető elnöke és területileg illetékes megyéspüspöki minőségében is – 1935. október 6-án fogadta először P. Kerkai Jenőt a munkás- és gazdaiifjúsági szervezkedésre vonatkozó tervek és eredmé-

237 Délmagyarország VII. (1931) június 21. 5.

238 Délmagyarország VII. (1931) április 19. 10.

239 Szegedi Napló VII. (1931) június 21. 7.

240 Szegedi Uj Nemzedék XIII. (19831) június 21. 2.

241 Szegedi Napló VII. (1931) április 19. 3.

242 Szegedi Uj Nemzedék XIII. (1931) április 19. 2.

243 Gicz 1997, 88.

244 Délmagyarország VII. (1931) június 21. 6.

245 Délmagyarország VI. (1930) augusztus 12. 6.

246 Gergely, 1977. 217.

247 Vida 1992, 228.

248 Péter 1997, 13.

249 Balogh 1996, 48.

250 Muzslay 1997, 202.

nyek ügyében.²⁵¹ Kerkai páter beszámolója szerint addig 150 munkás- és gazdaifjút sikerült megnyerniük az ügynek. A szociális gondolkodású csanádi püspök – úgy is, mint a katolikus világiakat tömörítő Actio Catholica ügyvezető igazgatója – pártolól fogadta a kezdeményezést, és ennek jeléül 6 hónapi időtartamra 50–50 pengő anyagi támogatást biztosított. Kilátásba helyezte, hogy amennyiben a mozgalom életképes, és az ifjúsági munka megkétszereződik, akkor a hat hónap letelte után is segíteni fog.²⁵² Farkas György és Ugrin József egy katolikus újság terjesztésének ürügye alatt házról-házra járt, s ahol találtak egy fiatal parasztlegényt, szóba álltak vele. Három hónap alatt 42 falut jártak be, és majdnem 600 ifjú címével tértek haza. Őket 50–60 fős csoportokban a jezsuita rend nyaralójába háromnapos megbeszélésekre hívták össze.²⁵³ A püspök ígéretéhez híven 1936 tavaszán megújította a havi 50 pengő folyósítását. Esetenként nagyobb összegekkel is hozzájárult a költségekhez, Kerkai páttert pedig kinevezte a csanádi egyházmegyei legényegyletek egyházmegyei elnökévé.²⁵⁴ A első három tanfolyam 85 hallgatóját Glattfelder Gyula is fogadta. Ez a gesztus bizalmat keltett a mozgalom iránt, és meghozta a szegedi Iskolánkívüli Népművelési Bizottság támogatását is. Hübner József népművelési titkár minden ellenszolgáltatás nélkül tartott tanfolyamot. Sőt csekély anyagi ellenszolgáltatásért még a tanyavilágba is kijárt.²⁵⁵

Az első téli tanfolyamok hallgatói visszatérve falujukba megszervezték a KALOT első központjait. 1936 tavaszán már megtarthatták a KALOT első seregszempléjét Szegeden. A rendezvényen a felkeresett 42 falu 2500 fiatalja vett részt.²⁵⁶ A munkába az indulás után egy évvel kapcsolódott be Kerkai páter rendtársa, Nagy Töhötöm is,²⁵⁷ aki 1936. szeptember 1-jével a jezsuita tartományfőnök megbízásából átvette a KALOT vezetését. A KALOT alapszabályának tervezete 1937-ben fogalmazódott meg, s Glattfelder Gyula 1938. július 7-i imprimatúrája értelmében nyomtatásban is napvilágot láthatott.²⁵⁸ A KALOT-vezetők számára kiadott ún. Vezérkönyv a szervezéshez szükséges gyakorlati útmutatás mellett kiterjedt a mozgalom programjának részletezésére is. Az 1937-ben Szegeden kiadott első Vezérkönyv szerint a KALOT egyaránt tagjai sorába hívja a fiatal zselléreket, napszámosokat, gazdalegényeket.²⁵⁹

251 Balogh 1994, 285.

252 Glattfelder Gyula 1935. október 14-i levele P. Kerkai Jenőhöz (SzCsEL) I.1.a állag 2844/1935.

253 Nagy 1990, 107–108.

254 Balogh 1998, 35–36.

255 MNL CSML IV. B. 1431. fond 2. doboz 448/1936. Szeged szab. kir. város Iskolánkívüli Népművelési Bizottságának levele a Csanád egyházmegyei Actio Catholicának 1936. május 27.

256 Nagy 1990, 110.

257 Vida 1992, 223–242.

258 Balogh 1998, 105.

259 Gergely 1977, 224.

Programját négy jelszóban foglalta össze: „Krisztusibb embert! Műveltebb falut! Életerős népet! Önérzetes magyart!”²⁶⁰

1937. augusztus 2–5. között Szegeden a Szent Imre Kollégium dísztermében zajlott le a KALOT kongresszusa.²⁶¹ Papok, teológusok, egyetemi és főiskolai tanárok,²⁶² tanítók, a falvak és tanyak vezetői vettek részt a tanácskozásokon, melyeknek témája a szociális életkérdéseknek a pápai körlevelek szellemében való megoldása volt. A konferencia egyharmad részben elméleti, egyharmad részben gyakorlati kérdésekből állt, a többi időt vitára fordították.²⁶³ Alaposan megvitatták a termelési és fogyasztási szövetkezeteknek, a földbérlő-szövetkezeteknek, az agrárproletáriátus házhelyhez juttatásának, belterjes gazdálkodásnak, az arányos jövedelem elosztásnak kérdéseit. A kongresszus korabeli véleménye szerint „komoly lépés annak a Szegedről kiindult nagyszabású mozgalomnak célkitűzése felé, amely a földműves és földmunkás ifjúságot egy táborban akarja egyesíteni.”²⁶⁴ A záróbeszédet P. Kerkai Jenő mondta, aki többek között kiemelte: „küldetésre sarkal Anyaszentegyházunk. Valahányszor szentséges Atyánk a világhoz szól, minket, apostolait mindig újabb és újabb munkára ösztönöz, akár a vérnek odaadásáig is. Mulasztásokat kell behoznunk. Életünknek nem szép öregség a célja, hanem, hogy ne maradjon írott malaszt a *Quadragesimo anno* agrárprogramja!”²⁶⁵

Alig két hónappal később, szeptember 25–26-án a csanádi egyházmegye nagyszabású Eucharisztikus napot rendezett Szegeden. Ennek keretében 25-én este Glattfelder Gyula megyéspüspök ünnepélyes *Veni Sanctet* pontifikált a Fogadalmi templomban. Ezután Szeged összes plébániatemplomában szentségimádás kezdődött, amely éjfélig tartott.²⁶⁶ 26-án reggel 8 órakor a Glattfelder Gyula által bemutatott szentmise keretében mintegy négyezer gyermek és ifjú közös szentáldozására került sor a Dóm téren,²⁶⁷ majd délelőtt 10 órakor ifjúsági díszközgyűlést tartottak a Rigó utcai lovardában. Délután közös körmenetet végeztek, amelynek befejezéseként Glattfelder Gyula mondott befejező beszédet.²⁶⁸ Az ifjúsági díszközgyűlés 3000 fős résztvevője előtt Kerkai Jenő beszédében kifejtette a szociális igazságért való küzdelem jogosságát, az Egyház részéről is hitet tett a tisztességes megélhetés kivívására indított harc jogossága mellett, és biztosította a Krisztus szociális szellemében harcolóknak az Egyház segítő támogatását. Az Eucharisztikus nap délutáni záróbeszédében a Dóm téren összegyűlt 30.000 ember²⁶⁹ előtt Glattfelder Gyula megyéspüspök az ifjúságot a *Quadragesimo*

260 Farkas 1937.

261 Szegedi Napló XIII. (1937) augusztus 3. 5.

262 Szegedi Napló XIII. (1937) augusztus 4. 6.

263 Gergely 1977, 226.

264 Délmagyarország XIII. (1937) július 28. 7.

265 Szegedi Uj Nemzedék XIX. (1937) augusztus 5. 4.

266 Szegedi Napló XIII. (1937) szeptember 26. 4.

267 Szegedi Napló XIII. (1937) szeptember 28. 5.

268 Szegedi Uj Nemzedék XIX. (1937) szeptember 12. 4.

269 Magyarság XVIII. (1937) szeptember 28. 4.

anno szellemében való további szervezkedésre hívta fel, és ezt az utat jelölte meg, mint olyant, amely a boldogabb Magyarország kivívására egyedül alkalmas.²⁷⁰

Októberben indult meg a nyolc szegedi katolikus legényegylet tagjainak foglalkozási ágak szerint egységesen és központosítva szakosztályokba csoportosítása. A szakosztályok összességét nevezték összefoglalóan Hivatásszervezetnek, ami nem politikai pártállás szerint, hanem attól függetlenül, azt mellőzve, azon felülemelkedve szervezi foglalkozási ágak szerint az egyfoglalkozásúakat, a szakmai érdekvédelem és érdekszolgálat céljából.²⁷¹ Erre azért is szükség volt, mivel komoly érdekvédelmi szervezetek ekkoriban Szegeden is csak a szociáldemokrata szakszervezetek voltak, ráadásul a jobboldalon tapasztalható radikalizálódási hullám visszavonulásra kényszerítette és jócskán megtépázta a keresztény szakszervezeteket. Az újonnan létrehozandó szervezet tehát egyfelől a munkásság hagyományos, osztályharc alapján álló mozgalmainak további meggyengítését, sőt leváltását szorgalmazta, ugyanakkor az ekkoriban már Szegeden is egyre növekvő befolyással rendelkező szélsőjobboldalt is ellensúlyozni kívánta.²⁷² A Hivatásszervezet olyan lendülettel és új szemlélettel indult meg, ami a többi keresztény irányultságú társadalmi szervezetet is megújította, azok figyelmét is – minden korábbinál inkább – a szociális kérdések felé irányította. Így történhetett, hogy 1937. november 9-én a Tanárképző Főiskola nagytermében dr. Radnai Mikes, a szegedi munkásság hivatásszervezeti főtitkára az Emericana szabadegyetemén *Hivatásrendiség és munkásszervezés* címmel tartott előadást.²⁷³ Beszédében hangsúlyozta: „Gazdasági síkon a hivatásrendiség alapvető feladata a termelés irányítása (az egyéni kezdeményezésnek lehetőséget hagyva) és a jövedelemeloszlás szabályozása.²⁷⁴ A *Quadragesimo anno* a szociális igazságosság szerinti jövedelemeloszlás elveit oly precízen és oly megdönthetetlen érveléssel fejt ki, hogy Rooseveltt a XX. század legnagyobb könyvének mondja. ... ki kell építeni a munkásság hivatásszervezeteit, tisztán gazdasági érdekvédelmi síkon, pártpolitikától mentesen, precízen kidolgozott evangéliumi és nemzeti alapon minden újabb téveszmétől mentesen s akkor a munkaerő is bizton kivívja magának a szociális igazságosság szerint őt megillető jövedelmi részesedést.”²⁷⁵

Alapos előkészítést követően²⁷⁶ a keresztény munkásmozgalom új szervezete, hivatalos nevén a Szegedi Ipari Munkavállalók Hivatásszervezete 1938. március 14-én este fél 9 órai kezdettel tartotta zászlóbontó nagygyűlését a helyi Ipartestület egyik termében.²⁷⁷ Az eseménynek rangot és tekintélyt kölcsönzött, hogy azon Glattfelder

270 Szegedi Uj Nemzedék XIX. (1937) szeptember 28. 5.

271 Szegedi Uj Nemzedék XIX. (1937) október 15. 4–5.

272 Zachar 2014, 242–243.

273 Szegedi Uj Nemzedék XIX. (1937) november 6. 5.

274 Szegedi Napló XIII. (1937) november 10. 2.

275 Szegedi Uj Nemzedék XIX. (1937) november 10. 4.

276 Délmagyarország XIV. (1938) február 6. 11.

277 Délmagyarország XIV. (1938) március 13. 13.

Gyula és Bornemissza Géza iparügyi miniszter is felszólalt.²⁷⁸ Jelenlétük és támogató felszólalásuk jelezte, hogy az újdonsült munkásszervezet élvezi az egyház és a kormány bizalmát²⁷⁹ Glattfelder Gyula beszédében kiemelte: „Szeretném, ha az ifjúság erről az ülésről azzal a gondolattal távozna, hogy a magyar társadalom vezetői szeretik ezt az ifjúságot, de ennek az ifjúságnak be kell bizonyítania, hogy a magyar munkást kell és lehet szeretni, hogy a munkásság rendelkezik a munkáserényekkel. A pápák szociális körleveleikben állandóan sürgetik a szociális bajok orvoslását, de ez csak bölcs fokozatokban történhet meg. Akinek nincs hite, annak csak ösztöne van, és az fejfel megy neki a falnak. Ne felejtsetek el soha, hogy a mennyei atya fiai és Jézus Krisztus testvérei vagytok! A kereszt ne csak külső jel legyen, hanem belső szellem.”²⁸⁰ A Hivatásszervezet 1938 folyamán Szegeden olyan sikereket ért el, ami a szervezkedés kiterjesztésére ösztönözte a jezsuitákat. Abból a megfontolásból kiindulva, hogy a nemzeti jellegét hangsúlyozó szervezkedés nagyobb rokonszenvre számíthat a nem katolikus konzervatív vidéken (ahol egyébként is a keresztényszocialisták rendelkeztek jobb pozíciókkal) a terjeszkedés további színteréül Miskolcot és Debrecent választották.²⁸¹

Glattfelder Gyula többször is felhívta püspöksége alsópapsága figyelmét, hogy „a papság ne húzódjék a felvilágosító eszmeterjesztés és szervezés komoly és fáradságos munkájától”. Ugyanis az új eszmék nem idegenek az egyház eddigi tanításától: „A pápák nem idegen területre tettek kirándulást, s nem ragadtatták magukat jogbitorlásra, amikor a szociális és gazdasági rend alapvető feltételeit kodifikálták, amint isteni Üdvözítőnk sem kevert idegen hangot az Úr imádságába, amikor a mindennapi kenyér igényét megállapította.”²⁸² A Hivatásszervezet tehát 1938 folyamán Szegeden – Glattfelder Gyula püspök támogatásának is köszönhetően – olyan sikereket ért el, ami a szervezkedés kiterjesztésére ösztönözte a jezsuitákat. Abból a megfontolásból kiindulva, hogy a nemzeti jellegét hangsúlyozó szervezkedés nagyobb rokonszenvre számíthat a nem katolikus konzervatív vidéken (ahol egyébként is a keresztényszocialisták rendelkeztek jobb pozíciókkal) a terjeszkedés további színteréül Miskolcot és Debrecent választották.²⁸³

1939. február 23–25. között a Népegészségügyi és Munkásvédelmi Szövetséggel együttműködve²⁸⁴ a Hivatásszervezet konferenciabeszédeket és munkásgyűléseket rendezett Rókuson. A dolgozó férfiaknak P. Kerkai Jenő, a Hivatásszervezet alapítója,

278 Szegedi Napló XIV. (1938) március 15. 4.

279 Balogh 1998, 69–70.

280 Délmagyarország XIV. (1938) március 15. 4.

281 Gergely 1977, 203.

282 Szociális papi felelősség. Dr. Glattfelder Gyula Csanádi püspök előadása a Papi Szociális Kurzuson. 1938. június 24. SZCSEL, V. 4.b. 28. doboz (Idézi: Rigó – Zachar 2013, 132.)

283 Gergely, 1977. 203.

284 Szegedi Napló XV. (1939) február 24. 3.

a nőknek pedig P. Nagy Töhötöm, a Hivatásszervezet elnöke mondott beszédőket.²⁸⁵ Délelőtt 9 órakor Glattfelder Gyula megyéspüspök mutatott be szentmisét a konferencia résztvevői számára.²⁸⁶ Vasárnap délután 4 órakor háziünnepség keretében Glattfelder Gyula fölszentelte a Hivatásszervezet székházát,²⁸⁷ majd a résztvevők átvonultak a rókusai tornacsarnokba, ahol munkás nagygyűlést rendeztek.²⁸⁸ Ezen a megyéspüspök mellett P. Kerkai Jenő és P. Nagy Töhötöm is felszólalt. Utóbbi a Hivatásszervezet elnökeként hangsúlyozta, hogy elérkezett a szervezett munkásság jólétének hajnalhasadása, de csak akkor, ha a munkásság a *Quadragesimo anno* szellemében önmagát tudja vezetni. P. Kerkai Jenő a Hivatásszervezet megalapítója kiemelte, hogy rövid fél évvel korábban még néhány száz tagja volt csak a mozgalomnak, mostanra pedig közel 10 ezer dolgozóra tehető a tagság. Szegeden nem sikerült volna olyan szép eredményeket elérni, ha a megyéspüspök nem állt volna a katolikus munkásmozgalom mellé.²⁸⁹ A kongresszuson részt vett Hammer Géza miniszteri osztályelnök, aki nyilatkozatában elismerte a rendezvény értékét: „A szegedi munkásvédelmi kongresszus mindvégig igen tartalmas és magas színvonalon álló volt. Az országban ez volt az első ilyenemű kongresszus, és a szegedi eredmények hatása alatt elhatároztuk, hogy más városokban is megrendezzük a kongresszust. ... Az értékes javaslatokkal a szövetség külön foglalkozik, és azokat végrehajtás céljából előterjeszti a minisztériumnak. Bízunk abban, hogy a szegedi munkásvédelmi kongresszusnak hamarosan ilyen végrehajtó gyakorlati eredményei lesznek.”²⁹⁰

1939. május 19-én Budapesten az iparcsarnok épületében a XXVIII. országos katolikus nagygyűlés keretében tartották a katolikus agrárifjúsági mozgalom, a KALOT legénygyűlését. Itt találkozott először a trianoni Magyarország és a visszacsatolt Felvidék agrárifjúsága, mintegy 4000 fiatal legény.²⁹¹ A gyűlés főszónoka Glattfelder Gyula volt.²⁹² Beszédében örömmel nyugtázta, hogy a Szegedről elindult KALOT-gondolat országszerte milyen nagy sikert ért el.²⁹³

1939. december 21-én este az ipartestület nagytermében tartották a hivatásszervezet dohánygyári munkásság negyedik adventi délutánja keretében Szeged összes munkásmozgalmi (Hivatásszervezet, EMSZO,²⁹⁴ Dolgozó Lányok, Kolping Legény-

285 Szegedi Napló XV. (1939) február 25. 4.

286 Szegedi Napló XV. (1939) február 26. 4.

287 Délmagyarország XI. (1930) február 21. 6.

288 Délmagyarország XV. (1939) február 21. 6.

289 Délmagyarország XV. (1939) február 28. 3–4.

290 Szegedi Napló XV. (1939) február 28. 3.

291 Felvidéki Magyar Hírlap II. (1939) május 20. 3.

292 Délmagyarország XV. (1939) május 20. 3.; Dunántúl XXIX. (1939) május 20. 1.; Az Est XXX. (1939) május 20. 7.; Pesti Hírlap LXI. (1939) május 20. 6.; Esti Ujság IV. (1939) május 20. 8.; Pesti Napló XC. (1939) május 20. 10.

293 Magyar Nemzet II. (1939) május 20. 7.

294 Egyházközi Munkásszakosztály

egyletek, Szeged környéki KALOT) az első szegedi *Minden munkás karácsonyestjét*.²⁹⁵ Az ünnepi beszédet P. Kerkai Jenő a Hivatásszervezet alapító elnöke tartotta.²⁹⁶ A rendezvényt támogatta²⁹⁷ és azon nemcsak részt vett, de fel is szólalt Glattfelder Gyula. Beszédében hangsúlyozta a szeretet erejét: „csak a szeretet válthatja meg a világot és azok az emberek vezethetik a munkásságot a helyes útra, akik ezt a szeretetet hirdetik. Vannak, akik a gyűlölet szavával akarnak maguknak új világot teremteni, de ezek nagyon tévednek. A szeretet szava és himnusza emeli fel az embert emberré. A béke és szeretet Istene költözzön minden lélekbe, mert ez boldogságot, meglepedést, egymással szemben való megértést ad. Ebből fakad majd az új magyar virágzás, a magyar föltámadás, amelynek a legnagyobb élvezője éppen a munkásság lesz, ha Krisztusra hallgat és a becsület, az igazság és a szeretet hármasság útján halad.”²⁹⁸

Vélhetően 1939-ből származik az a nagy ívű tanulmánya is, melyet a Közigazgatási Továbbképző Tanfolyam résztvevői számára adott elő „A katolikus egyház szociális célkitűzései”-ről. Ebben történelmi visszatekintésben vezeti le a két jelentős szociális enciklika megszületését és méltatja XI. Pius pápa törekvését, hogy „az ősi keresztény igazságokat alkalmazza minden társadalmi osztályra. Annak a munkaadóval és munkással szemben első sorban való érvényesítésében mutat rá arra az expediensre, lehetséges kiútra, amelyre rá kell térni, ha a társadalmat fenyegető szociális forradalmat megelőzni kívánjuk. Ez elgondolás a munkáskérdés megoldására lényegében a magántulajdon általánosítása, az igazságos munkabér, a családi bér és hivatásszervezet gondolataiból alakul ki.” Majd a hivatásrendiség bemutatását követően a püspök így folytatja: „Én nagy szeretettel kérném az urakat, hogy ha majd kinn közigazgatási működésük terén találkoznak ezzel a keresztény hivatásszervezeti elgondolással, értékek meg, hogy e munkás megmozdulások a legnagyobb lelkesedéssel a pápák szociális enciklikáinak elgondolásait kívánják az életbe átültetni. A hivatásrendi mozgalom nem felforgató, társadalomellenes kísérlet, csak a szolidaritás felkeltésével, jogos érdekek kielégítésével kíván enyhülést és segítséget biztosítani. Azt a nagy ellentétet, amely ma még elválasztja egymástól a látszólag érdekellentétben álló társadalmi osztályokat, törekszik mindkét fél érdekeinek méltánylásával áthidalni.”²⁹⁹

A magyar püspökkari értekezlet 1941. október 8-i ülésén tárgyalta a KALOT vezetőségének feliratát, amelyben a már 3500 falba érkezett mozgalom további támogatását kérték. Levelük szerint „felbukkant az a híresztelés, hogy a KALOT-mozgalmat csak katolikus hitvallásos alapja miatt pártfogolják az egyházi hatóságok, de kulturális és szociális célkitűzéseit csak mint kisebb rosszat tűrik el; és e híresztelés megbé-

295 Szegedi Napló XV. (1939) december 21. 5.

296 Szegedi Uj Nemzedék XXI. (1939) december 21. 10.

297 Délmagyarország XV. (1939) december 21. 7.

298 Szegedi Uj Nemzedék XXI. (1939) december 22. 6.

299 A katolikus egyház szociális célkitűzései. Dr. Glattfelder Gyula Csanádi püspök előadása a Közigazgatási Továbbképző Tanfolyamon. 1939 (?). SZCSEL, V. 4.b. 28. doboz. Glattfelder beszédei. 100.t. 20. (Idézi Rigó – Zachar 2013, 132.)

nítja a mozgalom erejét, ezért hódolattal fogadják a püspöki kar minden útmutatását és az eléjük tűzött irányelveket.” Az ülésen Serédi Jusztinián hercegprímás szerint a KALOT ellenőrzését az Actio Catholica kell bízni. Így a tevékenység elsősorban az AC ügyvezető elnökére, Glattfelder Gyulára hárult. Mikes János címzetes érsek pásztorlevél kiadását tartotta szükségesnek, melyben „nyerjen megállapítást, hogy mik az egyház és család jogai és kötelességei a gyermeknevelés terén.” Az ülés Serédi hercegprímás javaslatára a pásztorlevél megírásával Glattfelder Gyulát bízta meg.³⁰⁰ Aki a feladatot sikerrel el is végezte. Ennek kézzelfogható eredménye a KALOT és a leventemozgalom között létrejött együttműködési megállapodás lett.³⁰¹

1943 pünkösdjén az újszegedi Vigadóban tartották seregszemléjüket a KALOT szegedi szervezetei. Az ünnepségen megjelent az ekkor már hetek óta betegeskedő Glattfelder Gyula is. Felszólalásában elismerően beszélt a KALOT lelkeségéről és eredményeiről: „Világrengés közepette élünk, melyben messze világító szigetként emelkedik ki a pápa szigete. Hogy mi lesz velünk, nem tudjuk, de arra igenis tudunk választ adni, hogy ha olyan ifjúságunk lesz, mint amilyen, ezen a pünkösdi seregszemlén mutatkozott, a magyar jövő csak áldáshozó és boldog lehet. Kezdetől fogva, az új világháború kezdetétől fogva, optimizmust hordoztam a lelkemben az ország jövője felől, és ez a bizakodás most csak megsokszorozódott bennem, mert látom, hogy a magyar ifjúság hitben és nemzeti érzületben acélosabbá vált. Azzal az áldással bocsájtalak el titeket, hogy a mag, amely íme kicsírázott, minden vonatkozásban hozza meg gazdag gyümölcsét!”³⁰²

A felsorolt adatok egyértelműen bizonyítják, hogy Glattfelder Gyula csanádi püspök keresztényszociális szemlélete és tevékenysége ösztönzőleg hatott a KALOT elindulására, folyamatos támogatására pedig meghatározó szerepet játszott a mozgalom páratlan terjedésében és sikerében.

GLATTFELDER GYULA KÜZDELME A SZEGEDI EGYETEM INTEGRITÁSÁÉRT

A szegedi és pécsi egyetemet már az 1920-as években is többször támadták meg a közéletben vitatva fenntartásuk indokoltságát. 1926-ban Glattfelder Gyula egy interjúban határozottan kiállt a szegedi egyetem megtartása és fejlesztése mellett:³⁰³ „Remélem, hogy ezeknek a támadásoknak nem lesz semmi foganatjuk. Érthetetlen dolog is, hogy a vidéki egyetemeket támadják. A szegedi Ferenc József Tudományegyetem nagy kulturális missziót fejt ki, és igen nagyjelentőségű, hogy ez az egyetem Kolozsvárról éppen Szegedre került.”³⁰⁴ A következő esztendőben – talán éppen a nagysza-

300 Beke 1992, II. 305–306.

301 Gergely 1995, 48.

302 Délmagyarország XIX. (1943) június 17. 4.

303 Szegedi Napló II. (1926) április 18. 7.

304 Uj Nemzedék VIII. (1926) április 18. 5.

bású egyetemi építkezéseknek is köszönhetően – elült a szegedi egyetem megszüntetésére, illetve leépítésére irányuló mozgalom.

A gazdasági világválság következtében a pénzügyi restrikcióval összefüggésben 1931-től egy vidéki egyetem vagy egyes karok megszüntetésének kérdése határozottabb formában vetődött fel.³⁰⁵ Március 11–12-én dr. Lázár Andor igazságügyi miniszter és dr. Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter népes küldöttséggel kétnapos szegedi látogatást tettek, melyen több egyetemi épületet is megszemléltek. A pályaudvarról a püspöki palotába siettek, ahol Glattfelder Gyula a két miniszter tiszteletére ebédet adott.³⁰⁶ Majd Somogyi Szilveszter polgármesterrel hosszabb tanácskozás kezdődött a szegedi egyetem jogi karának megtartása és az ítélőtábla elhelyezése ügyében. Hóman Bálintot éjszakára Glattfelder Gyula látta vendégül a püspöki palotában.³⁰⁷ Ahogy a korabeli szegedi sajtó fogalmazott: „Hóman Bálint kultuszminiszter látogatását erősen aktuálissá teszi az a körülmény, hogy a szegedi egyetem jogi karának megszüntetéséről szóló hír – minden egyetemi cáfolat ellenére – folyton erősödik, és így már egyedül a kultuszminiszter nyilatkozata tud ebben a kérdésben határozott útmutatást adni.”³⁰⁸

A miniszterek szegedi látogatását követően március 27-én készítette el Glattfelder Gyula a szegedi Jog- és Államtudományi Kar további fenntartása mellett szóló memorandumát, amelyben 6 oldalon vette számba a joghallgatók által az egyetemi költségvetésbe befizetett beiratkozási, vizsgaismétlési és tandíjakat, valamint a város gazdaságára gyakorolt meghatározó hatásokat: „A Jog- és Államtudományi Kar megszűnése esetén 43.579,57 pengő lenne az az összeg, melynek fedezetéről gondoskodni kellene, hogy a megmaradt karok munkájukat az eddigi színvonalon zavartalanul folytathassák. ... A jogi képzés színvonala szempontjából aggályos volna egyetemi jogi fakultást szüneteltetni mindaddig, míg a kisebb tanári létszámmal rendelkező és kevésbé felszerelt jogakadémiák megmaradnak. ... Az esetleges szüneteltetés az egyetemre katasztrofális volna. A 60 éves egyetem, mely népességét tekintve Budapest után a második helyen áll, az utolsó helyre kerülne. A jogi kar szüneteltetése megszüntetné a szó igazi értelmében vett egyetemi életet, s már az általános egyetemi célokra rendelkezésre álló mellékdíjak elmaradása révén is elsorvasztaná a megmaradó fakultásokat. ... Szeged városát is a legsúlyosabban érintené a szüneteltetés, mert a jogi kar köb. 1000 hallgatójával s a jogszigorlókkal igen jelentékeny összegeket visz be a város közgazdasági életébe, a jogi kar szüneteltetése alig elviselhető veszteség volna a különben is nehéz helyzetben levő termelőkre és a kereskedőkre nézve. Szeged város óriási áldozatait kétségkívül nem egy csonka egyetemért hozta meg, a jogi fakultás nélkül aligha tudta volna vállalni ezeket az igen súlyos terheket. A jogi kar szüne-

305 Ladányi 2002, 25.

306 Szegedi Uj Nemzedék XV. (1933) március 10. 3.

307 MTI Napi Hírek XIV. (1933) március 12. 8.

308 Szegedi Napló IX. (1933) március 11. 2.

teltetése esetén a Szegeden befolyó közadók igen jelentékeny csökkenésével kellene számolni.”³⁰⁹

1933. június 15-én tartotta szegedi zászlóbontását Nemzeti Egység Pártja. A Korzó moziban összegyűlt nagyszámú hallgatóság soraiból Vékes Bertalan kért szót. Beszédében kérte, hogy ne csonkítsák meg az egyetemet, ne szüneteltessék a Jog- és Államtudományi Kar működését.³¹⁰ Baranyi Tibor főispán válaszában leszögezte: „Kötelességünk mindent elkövetni ebben az irányban, és örömmel jelenthetem, Glattfelder Gyula dr. megyéspüspök úr magas egyházi méltóságának teljes súlyával áll mellettünk, hogy az egyetemi leépítés terveinek egy évre történt elhalasztása, amit a szegedi egységes párt eszközölt ki, végleges maradjon.”³¹¹ Ugyanazon a napon Glattfelder Gyula a főrendi ház pénzügyi bizottságának ülésén személyesen tiltakozott az egyetemek megcsonkítása ellen. Rámutatott arra, hogy az egyetem megszüntetése vagy lebontása a szellemi proletariátus számát nem csökkentené, de számottevő pénzügyi hatása sem volna, eltekintve attól, hogy azok a városok, mint leginkább Szeged is, amelyek óriási áldozatokat hoztak egyetemeikért, súlyos igazságtalanságot szenvednének minden reális ok nélkül.³¹² A szellemi túltermelést nem az egyetemek kiváló erőinek munkátlanná tételével, hanem az ifjúság megfelelő kiválasztásával lehet csak megakadályozni.³¹³

Szily Kálmán államtitkár, a kultuszminisztérium egyetemi ügyosztályának vezetője 1933. szeptember 28-án (szerdán) Szegedre érkezett. Beható tanácskozásokat folytatott az egyetem tanáraival. Másnap a természettudományi és orvosi kari intézeteket tekintette meg. Pénteken pedig az egyetem központi épületében fogadta a professzorokat. Nyilatkozatában kiemelte: „A jogi kar megszüntetéséről konkrét formában korai beszélni. A valóság az, hogy az összes egyetemeknél végrehajtandó redukciónak során bizonyos összevonásokat vettünk tervbe, ezek azonban inkább gazdasági természetűek, és nem az egyetem megcsonkítására irányulnak.” Széki Tibor rektor is megerősítette a karok épségben hagyását: „a tervbe vett redukciónak az egyetemeknek gazdasági átszervezésével kapcsolatos, tehát külön egyik fakultást sem érinti, ilyenről nem volt szó. A párhuzamos tanszékek összevonási lehetőségeiről tárgyalt az államtitkár úr, ennek esetleges végrehajtása pedig minden zökkenő nélkül megtörténhet.”³¹⁴

A szegedi egyetem esetleges leépítéséről folytatott parlamenti és bizottsági viták lezárulta után november 3-án Szily Kálmán államtitkár levele tájékoztatta Glattfelder Gyulát: „minisztériumi látogatásod óta ismételten beszélt velem arról a miniszter úr, és mindig olyan módon, hogy közbenjárásod mennyire megható és érvelésed mennyire meggyőző volt, és hogy a nyilatkozat is tökéletesen kifogástalan volt. A dön-

309 SzCsEL I. 1a állag 888/1933.

310 Délmagyarország IX. (1933) június 17. 4.

311 Szegedi Új Nemzedék XV. (1933) június 17. 2.

312 Szegedi Napló IX. (1933) június 17. 2.

313 Szegedi Új Nemzedék XV. (1933) június 17. 3.

314 Szegedi Napló IX. (1933) szeptember 30. 3.

tés a mai minisztertanácson megtörtént, hála Istennek a vidéki egyetemekre nézve kedvező tartalommal, és hogy ez így történt, méltóztass elhinni ezt a bizalmas kijelentésemet, abban igen-igen nagy része volt a nagyon szerencsés látogatásodnak és annak, amit és ahogyan akkor mondottál. A szegedi egyetem valóban nem is sejti azt, hogy mit köszönhet Csanád püspökének.”³¹⁵ Majd másnap Hóman Bálint válas- és közoktatásügyi miniszter is személyes hangvétellű levélben köszönte meg Glattfelder Gyula magatartását: „Az egyetemek ügyének lezárulta után szükségét érzem, hogy köszönetemet fejezzem ki Neked azért az igazán körültekintő, tárgyilagos és baráti szívtől sugallt magatartásért, melyet e kényes kérdés kapcsán tanúsítottál. Végső elhatározásomban igen nagymértékben erősített meg az a körülmény, hogy legutóbbi látogatásod alkalmával szinte szó szerint tártad elém mindazokat az aggodalmakat, melyek épp akkor bennem is megfogamzottak. Szily Kálmán, kinek előzőleg mondtam el aggodalmaimat, valósággal csodálkozott, mennyire azonos gondolatmenetet fejtettünk ki előtte rövid egymásutánban. Ha valami, úgy ez a találkozás kétségtelenül döntő befolyással volt végső döntésemre. Amidőn most szíves támogatásodért, tapintatos nyilatkozatodért ismételt köszönetemet fejezem ki, remélem, hogy a döntéssel Neked is kellemes perceket szereztem, s ebben a reményben őszinte nagyrabecsüléssel és igaz tisztelettel köszöntelek.”³¹⁶

1934. február 8-án a szegedi egyetemi díszdoktorrá avatásakor Széki Tibor rektor röviden összefoglalta Glattfelder Gyulának a szegedi egyetem integritás érdekében kifejtett szerepét is: „Kegyelmes Uram ... nemcsak Egyetemünk megalapozása és újjáépítése érdekében fejtett ki áldozatos tevékenységet, hanem a legutóbbi időkben segítségünkre jött sorsdöntő jelentőségű fáradozásaival, amelyekkel az Egyetemünk megcsorbitására irányuló törekvéseket megghiúsítani és ezzel Egyetemünknek épségben maradását biztosítani méltóztatott. Boldog érzéssel tölt el, hogy nagy patrónusunk és jótevőnk, Klebelsberg Kuno gróf váratlan és hirtelen elhunyt után árvaságunkban nem maradtunk egyedül, mert Nagyméltóságodnak jóindulatát bírjuk, pártfogására számíthatunk és segítségét mindenkor remélhetjük. Nagy megnyugvásunkra szolgál, hogy Nagyméltóságod áldást osztó kezének a védelme alatt érezzük magunkat, és így bízhatunk nemcsak változatlan megmaradásunkban, hanem fejlődésünkben is.”³¹⁷

1935. május 12-én szegedi díszpolgári címe alkalmából Berecz János professzor, a Szülészeti és Nőgyógyászati Klinika vezetője is méltatta Glattfelder püspöknek az egyetem integritása érdekében kifejtett tevékenységét: „Felejthetetlen marad bátor-szavú fellépése az egyetem integritásának védelmében, és soha el nem múló hála kíséri azokat a lépéseit, amelyeknek eredményeit néhai Klebelsberg Kuno gróf barátsága aranyozta meg.”³¹⁸ Másnap az átadó ünnepségen Pálfy József polgármester köszöntőjében

315 SzCsEL I. 1a állag 3000/1933.

316 SzCsEL I. 1a állag 3000/1933.

317 Szegedi Uj Nemzedék XVI. (1934) február 9. 2.

318 Szegedi Uj Nemzedék XVII. (1935) május 12. 1.

szintén kitért Glattfelder Gyula közbenjárására: „Még igen élénk emlékezetünkben van az a meggyőző érvelés és energikus fellépés, mellyel nagyméltóságod a város féltett kincsének, a Ferenc József Tudományegyetem integritásának védelmében síkra szállt, és aminek köszönhetjük végeredményben, hogy eredeti tervektől eltérően az adott viszonyok között elérhető legkedvezőbb megoldás választott.”³¹⁹ A kortársak számára tehát egyértelmű volt, hogy a Jog- és Államtudományi Kar fennmaradása, az egyetem integritása Glattfelder Gyula hathatós fellépésének köszönhető.

SZEGEDI ÉS BUDAPESTI DÍSZDOKTORI CÍM

A szegedi egyetem 1933 őszén határozta el, hogy a Jog- és Államtudomány Kar javaslatára tiszteletbeli doktori címet adományoz Glattfelder Gyulának. Horthy Miklós kormányzó Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére októberben engedélyezte, hogy a csanádi püspököt a tudományok ápolásában, az egyetemi ifjúság vallásérkölcsei művelődésének előmozdításában és a Ferenc József Tudományegyetem újjáépítésének munkájában szerzett érdemei elismeréseként a jogtudományok díszdoktorává avassa és részére a tiszteletbeli doktori oklevelet kiszolgáltassa.³²⁰

Hosszas szervezőmunka után³²¹ 1934. február 8-án nagyszabású ünnepség keretében avatták Glattfelder Gyulát a Ferenc József Tudományegyetemen Heller Erik jogi kari dékán előterjesztésére a jogtudományok díszdoktorává.³²² A püspök az egyetem főépületében a hallgatók díszsorfala között vonult fel az aulába,³²³ ahol a közönség felállva üdvözölte.³²⁴ Majd Széki Tibor rektor beszédében az egyetem háláját és nagyrabecsülését fejezte ki az új díszdoktor iránt: „Működése és pártfogása nyomán bízunk megmaradásunkban és fejlődésünkben.” Az egyetemi tanács az új díszdoktor nagy érdemeire való tekintettel a szigorú előírástól eltérően a kézfogás ünnepi aktusára lelépett az emelvényről, és maga járult az új doctor honoris causa elé.³²⁵ A tanács ezzel különös tiszteletét akarta kifejezésre juttatni; ugyanis szokás szerint az avatandónak kell a tanács elé járulni doktori kézfogásra, a tanács tagjai azonban ettől eltértek, és elhagyva helyeiket maguk járultak Glattfelder Gyula elé. Az ünnepélyes pillanat hatása alatt a közönség tomboló tapsal köszöntötte az új doktort.³²⁶ Glattfelder Gyula ünnepi beszédében kifejtette: „Az egyetem ne engedje meg, hogy a felelőtlen tudományok «odi vulgo profanum» szellem költözzék falai közé. Értse át mindig, hogy az egész nemzetért, az egész emberi társadalom nagy érdekeiért és eszméiért él és működik.

319 Szegedi Uj Nemzedék XVII. (1935) május 13. 1.

320 Budapesti Hírlap (1933) október 18. 7.; Függetlenség I. (1933) október 18. 5.

321 Délmagyarország IX. (1933) november 29. 7.

322 Szegedi Uj Nemzedék XVI. (1934) február 9. 2.

323 Magyarország XLI. (1934) február 9. 3.; Magyarság XV. (1934) február 9. 4.

324 Pesti Hírlap LVI. (1934) február 9. 6.

325 MTI Napi Hírek XV. (1934) február 8. 26.

326 Szegedi Napló X. (1934) február 9. 3.

Viszont értse meg a társadalom, hogy az egyetem nem szférikus magasságokban trónol, hanem mindannyiunk drága kincse, ahonnan szünet nélkül indítják a gondolatokat és termékeny hatással áradnak ki az egész nemzetre, és ha az egyetem így fogja feladatát felfogni és a társadalom így fog az egyetemért gondolni, akkor bekövetkezik az, hogy a nemzet egésze és különösen jelesei, mint hatalmas falanx fog ott állni az egyetem csorbíthatatlansága és az egyetem dicsőségének védelmére.”³²⁷

Glattfelder Gyula nemcsak a szegedi egyetemtől kapott díszdoktori címet. Hóman Bálint miniszter előterjesztésére a minisztertanács 1938. december 12-i ülésén,³²⁸ Horthy Miklós kormányzó pedig 1939. február 16-án engedélyezte, hogy a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem – a hittudomány, az ifjúsági nevelés, társadalmi és egyházi kormányzati érdemeinek elismerésével³²⁹ – szintén díszdoktorai közé fogadhasa Glattfelder Gyulát.³³⁰ A díszdoktori diploma átadására 1939. március 19-én, vasárnap délelőtt 11 órakor³³¹ került sor Szegeden. A Hittudományi Kar professzorai Kecskés Pál dékán vezetésével keresték fel a püspököt.³³² Glattfelder Gyula a megtisztelő köszöntésekre adott válaszában hangsúlyozta: „professzornak tekintem ma is magamat, s boldog leszek, ha egykor az utolsó szavam az lehet: jó professzor voltam.”³³³

SZEGED VÁROS DÍSZPOLGÁRÁVÁ AVATJA

Glattfelder Gyulát Szeged város törvényhatósági bizottságának 1935. januári döntése értelmében (Gömbös Gyula miniszterelnökkel együtt) a város díszpolgárává választották.³³⁴ Szeged városa ezt megelőzően 1930. október 24-én avatott utoljára díszpolgárt (Klebensberg Kuno grófot), s a korabeli kimutatások szerint 1935-ben nem volt több élő díszpolgára a Tisza parti városnak.³³⁵ A megyésfőpásztor a díszpolgári oklevelet minden külön ünnepség mellőzésével akarta átvenni. Kifejezett kívánságára nem hívtak össze rendkívüli közgyűlést és nem szerveztek ünnepélyt sem.³³⁶ 1935. május 13-án 11 órakor Pálfy József polgármester vezette ötventagú³³⁷ küldöttség a püspöki palotában adta át az oklevelet Glattfelder Gyulának.³³⁸ Részt vett az

327 Délmagyarország X. (1934) február 9. 6.

328 MNL OL K27 interneten: https://www.eleveltar.hu/web/guest/bongeszo?ref=TypeDeliverableUnit_11d6cbd2-a0cf-4315-831a-c36af353fc60&tenant=MNL (letöltve: 2018. november 16.)

329 Nyírvidék – Szabolcsi Hírlap VII. (1939) február 17. 1.

330 Szegedi Uj Nemzedék XXI. (1939) február 17. 5.

331 Délmagyarország XV. (1939) március 18. 4.

332 Felvidéki Magyar Hírlap II. (1939) március 19. 13.

333 Délmagyarország XV. (1939) március 21. 3.

334 Délmagyarország XI. (1935) március 1. 7.

335 Délmagyarország XI. (1935) április 26. 4.

336 Szegedi Uj Nemzedék XVII. (1935) április 28. 5.

337 8 Órai Ujság XXI. (1935) május 14. 14.

338 Budapesti Hírlap LV. (1935) május 14. 9.

ünnepeken Lőw Immánuel főrabbi, Bakó László református lelkész, a protestáns egyházak szegedi főgondnokai, valamint számos helyi politikus és közéleti személyiség.³³⁹ A küldöttség tagjainak névsorát dr. Pálffy József polgármester jelölte ki úgy, hogy az összeállításában megnyilatkozzon az az általános tisztelet, amelyben a megyéspüspöknek része van Szegeden.³⁴⁰ Pálffy József polgármester az átadó ünnepségen elmondott köszöntőjében méltatta Glattfelder Gyula széleskörű szegedi tevékenységét:³⁴¹ „Excellenciádnak hálásak vagyunk azért, mert elmélyítette ebben a városban a hitéletet, és a világháború és forradalmak tüzétől nemcsak átmentette, hanem megnövelte a legnagyobb etikai érzéket, a hitet, a hit erejét és vigaszát, mint a társadalmi rend, béke és türelem legfőbb biztosítékait. Merem állítani, hogy az apostoli munka, mit Nagyméltóságod a katolikus hitélet szervezése, szilárdítása és kimélyítése érdekében végzett, kihatással volt a kisebbségi felekezetek vallási életére és végeredményben a város egész társadalmának valláserkölcös művelődésére.”³⁴²

Glattfelder Gyula válaszában megfogalmazta szegedi tevékenységének általános filozófiai hátterét, legfőbb mozgatórugóját is: „Én mint az egyházmegye püspöke, mikor Szegedet székhelyül választottam, tettem ezt az optimizmus hajtóerejénél fogva. Mert ne feledjük, hogy nem szabad azt a látszatot kelteni, mintha az anyagi javakkal együtt a magyar lélek leigázása is megtörtént volna. Azt kell hirdetnem, hogy a lélekben nem győzhetnek le bennünket soha. Ha ezt megmutatni tudjuk, akkor bizonyossá lesz mindenki előtt, hogy van bennünk erő.”³⁴³

A díszpolgári cím adományozásáról kiállított magyar nyelvű díszes oklevél világosan megfogalmazta Glattfelder Gyula szerepét Szeged életében: „Nagy megtiszteltetés és könnyebbség mimagunknak, akiket elnyugodott magyarországi szent királyok, kegyelmes fejedelmek és koronás királyok szabadásokkal méltóztattak megajándékozni, hogy falaink között tudjuk vértanú Szent Gellért napjainkbeli utódját, aki bűját látván, kárát vallván, különösen is megsanyargattatott országunk és magyarságunk felől való hitéért, igazságunkért, s a maga személyében jelenti az élő tiltakozást minden ellen, amik mint megnevezett és határozott föld hatalmasul és törvénytelenül elfoglaltattak tőlünk, mikor is előbbeni állapotunkat terheltetve lenni világosan látjuk. Lelki vezérünk, setétségünkben lobogó fáklánk Ő, irányítónk az Istenimádás, a szellemi tisztaság, a jóság és az ezekből sarjadzó hazaszeretet ösvénye felé, nem mulasztván el a vigasztaló igéit, imádságait, valahányszor megtörettetésünkben kicsinyhitűvé alacsonyodnánk, már-már azt hívén, hogy nem a teherbíróképességünket kipróbáló égő Fölsőség, hanem okatlan emberi cselekedetek rendelése mellett kelletik maradnunk.”³⁴⁴

339 Délmagyarország XI. (1935) május 14. 3.

340 Délmagyarország XI. (1935) május 12. 9.

341 MTI Napi Hírek XVI. (1935) május 13. 36.

342 Szegedi Napló XI. (1935) május 14. 3.

343 Nemzeti Ujság XVII. (1935) május 14. 4.; Szegedi Napló XI. (1935) május 14. 4.

344 SzCsEL VII. 1. állag Nr. 1.

PÜSPÖKSÉGÉNEK NEGYEDSZÁZADOS JUBILEUMA

Már 1931 tavaszán püspöki kinevezésének 20. évfordulója alkalmából is üdvözlő levelet kapott Somogyi Szilveszter polgármestertől. Válaszában a jubiláló főpap hangsúlyozta: „Mindig büszke voltam arra, hogy Szeged város polgárságának ragaszkodásával dicsekedhettem, s ha eddig is törekedtem, most hogy a város a székhelyem lett, még fokozottabb mértékben rajta leszek, hogy szelleme és intézményei visszatükröztetve az egyház gondoskodását a város erkölcsi súlyát magasra emeljék, tekintélyét szüntelen gyarapítsák.”³⁴⁵ Április 11-én a teológiai főiskola dísztermében emlékeztek meg az Isten-anyagság dogmájának 1500 éves jubileumáról. Az ünnepség után a kispapok köszöntötték a főpásztort névnapja és püspöki kinevezésének 20. évfordulója alkalmából.³⁴⁶ Másnap a Fogadalmi templomban celebrált hálaadó mise³⁴⁷ után, amikor a Katolikus Kör tisztelgő küldöttséggel kereste fel Glattfelder Gyulát,³⁴⁸ a polgármester kiemelte a püspök városfejlesztés körül szerzett érdemeit.³⁴⁹ A jubileum alkalmából a Miasszonyunkról nevezett szegedi római katolikus nevelő- és tanintézetek növendékei április 19-én ünnepséget rendeztek.³⁵⁰ Az Újszegedi Szent Vince Egyesület pedig zenés estét rendezett a tanítóképző zenekarával együttműködve.³⁵¹ Szeged város közönsége és a különféle ifjúsági körök tehát színes programokkal fejezték hálájukat jubiláló főpapjuk iránt.

Még nagyobb volumenű rendezvényekre került sor öt esztendővel később a negyedszázados jubileum alkalmával. A Foederatio Emericana szegedi familiái 1936. május 2-án este az egyetemi aulában avató káptalant rendeztek, s ennek keretében meleg ünneplésben részesítették a jubiláló megyéspüspököt.³⁵² Az ünnepséget Berecz János professzor, nagyprior nyitotta meg,³⁵³ majd Virág Sándor hittanár köszöntötte a jubiláló főpapot: „A szegedi Emericana 10. avatókáptalanja alkalmából nem mulaszthatjuk el, hogy fiúi szeretettel és hódolattal köszöntsük főpásztorunkat, akit a Mindenható immár 25 évig tartott meg Szent Gellért utódául. Soha meg nem szűnő hálával tartozunk neki, amiért a szegedi Emericana mozgalmat elindította.”³⁵⁴ Május 4-én Csanád–Arad–Torontál vármegyéek törvényhatósági bizottsága évnegyedes közgyűlésében Fáy István főispán napirend előtt meleg elismeréssel és tisztelettel emlékezett meg dr. Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök negyedszázados jubileumá-

345 Délmagyarország VII. (1931) március 19. 6.

346 Szegedi Napló VII. (1931) április 12. 2.

347 MTI Napi Hírek XII. (1931) április 12. 4.

348 Délmagyarország VII. (1931) április 11. 6.

349 Délmagyarország VII. (1931) április 14. 3.

350 Délmagyarország VII. (1931) április 17. 6.

351 Délmagyarország VII. (1931) április 28. 5.

352 Délmagyarország XII. (1936) május 1. 7.

353 Szegedi Napló XII. (1936) május 3. 5.

354 Szegedi Uj Nemzedék XVIII. (1936) május 3. 4.

ról.³⁵⁵ A főispán indítványára a megyegyűlés egyhangú lelkesedéssel kimondta, hogy jegyzőkönyvben fejezik ki ragaszkodásukat és mély tiszteletüket a jubiláns püspök iránt, csatlakoznak az ünneplő hívők hatalmas seregéhez, és erről Glattfelder Gyula megyéspüspököt jegyzőkönyvi kivonattal a jubileumi évforduló napján, május 14-én értesítik.³⁵⁶

Május 10-én, vasárnap délelőtt 10 órakor Szeged ifjúságának igen széles köre, a Hittudományi Főiskola, a Szent Imre Kollégium, az egyetemi, főiskolás, középiskolás és elemi iskolás ifjúság igen színes és tartalmas művészi matinét rendezett Glattfelder Gyula negyedszázados jubileuma alkalmából a városi színházban.³⁵⁷ A színházat zsúfolásig megtöltő közönség soraiban és a felszólalók között számos budapesti és országos méltóság is szerepelt (pl. Marczell Mihály egyetemi tanár, pápai kamarás, a Szent Imre Kollégium fenntartó testületének nevében, Tiefenthaler József pápai kamarás a budai Szent Imre Kollégium nevében köszöntötte a jubiláló főpásztort).³⁵⁸ A kitűnően sikerült díszünnepélyt végignézte az ünnepelelt és a város társadalmának számos vezetője.³⁵⁹ Ugyanaz nap délután a Katolikus Népszövetség szegedi szervezete tartott gyűlést a városháza közgyűlési termében. Ezen a pápák szociális enciklikáinak és a keresztényszociális gondolat közéleti programjának ismertetése mellett Glattfelder Gyulát is felköszöntötték negyedszázados jubileuma alkalmából.³⁶⁰ Ő válaszában rámutatott arra, hogy a *Rerum novarum* megszabta az irányelveket, amelyeket az új társadalom kialakításánál követni kell, továbbá, hogy mily nagy bajok származhatnak abból, ha a gyengébbet kiszolgáltatják az erősebbnek, a munkást a munkaadónak. Hangsúlyozta, hogy a körlevelek lényege az embereket a proletársorból kiemelni és számukra az életlehetőségeket biztosítani.³⁶¹

Május 13-án került sor a Dóm téren az ünnepi hangversenyre³⁶² és az ifjúsági egyesületek lampionos felvonulására.³⁶³ A város katolikus társadalma teljesen megtöltötte a Dóm téren a közönség számára fenntartott helyet. A tér közepén leányiskolás csoport hatalmas keresztalakban állott fel, amelyet piros, fehér, zöld lampionos csoportok szegélyeztek. A ragyogó kivilágítás hangulatossá tette a Dóm teret. Éppen úgy, mint az első szabadtéri előadások alkalmával, minden ablakot két gyertya világított meg.³⁶⁴ A Fogadalmi templommal szemben levő egyetemi épület erkélyén megjelenő püspököt és a társaságában levő Hóman Bálint kultuszminisztert a közönség meleg

355 Délmagyarország XII. (1936) május 5. 2.

356 MTI Magyar Országos Tudósító XVIII. (1936) május 4. 22.

357 Szegedi Uj Nemzedék XVIII. (1936) május 3. 4.

358 Szegedi Uj Nemzedék XVIII. (1936) május 12. 1.

359 Délmagyarország XII. (1936) május 12. 3.

360 Szegedi Uj Nemzedék XVIII. (1936) május 12. 2.

361 Szegedi Napló XII. (1936) május 12. 3.

362 Szegedi Napló XII. (1936) május 13. 3.

363 Szegedi Napló XII. (1936) május 10. 5.

364 Délmagyarország XII. (1936) május 13. 4.

ünnepléssel fogadta. A püspök mosolyogva köszönte meg a meleg szeretettől áthatott ünneplést. A katonai zenekar és a dalárdák díszhangversenye után a közönség elénekelt a Himnuszt, és lelkesen éltette Glattfelder Gyula püspököt, aki rövid beszédet mondott.³⁶⁵

Május 14-én a *Szegedi Uj Nemzedék* c. napilap Glattfelder Gyula püspökségének évfordulója alkalmából 13 oldal, a *Szegedi Napló* c. napilap 3 oldal terjedelemben közölt köszöntéseket, visszaemlékezéseket tartalmazó összeállítást.³⁶⁶ A Délmagyarország c. napilap színes összeállításban közölte a szegedi kisebbségi felekezetek egyházi vezetőinek jókívánóságait és a jubiláló főpap irányába megnyilvánuló elismerését. A zsidó hitközség például azt írta a szerkesztőséghez: „Városszerte köztudomású az az elismerés és megbecsülés, amellyel a magyar rabbikar feje a jubiláló főpásztor működése iránt mindenkor viseltetett és ma is viseltetik. Mert csak igaz tiszteletet és őszinte nagybecsülést válthatnak ki a főpásztor megnyilatkozásai, amelyekben kifejezésre jut az a törekvése, hogy Szeged békességét és polgárainak jólétét – felekezeti különbség nélkül – előmozdítsa.”³⁶⁷

Ugyanezen a napon Hóman Bálint kultuszminiszter és Breyer István győri püspök vezetésével délelőtt fél tízkor érkeztek egyházi és világi előkelőségek Szegedre Glattfelder Gyula köszöntésére.³⁶⁸ A dóm előtti téren körülbelül 10.000 főnyi közönség gyűlt össze.³⁶⁹ A Hóman Bálint miniszter köszöntőjében kiemelte Glattfelder Gyulának a Szeged kulturális fejlesztése terén kifejtett tevékenységét: „Glattfelder Gyula dr., aki mint már Szeged püspöke, nagyrészt alapítója, megindítója a szegedi kulturmozgalomnak, nagyrészt alapítója a szegedi kulturintézményeknek, egyházmegyéje javainak gondozása és hívei lelki istápolása mellett különös gonddal, nagy szeretettel és nagy igyekezettel dolgozik immár 13 esztendeje azon, hogy Szeged városa, ez a magyar végvár a magyar kultúrának igazi központjává, igazi várává legyen. Az, hogy Szegeden annyi sok intézmény létesülhetett, 3 tényező közreműködésének az állam, egyház és a nép teljes együttműködésének az eredménye.”³⁷⁰ E három tényező közül, talán nem követek el kegyeletsértést és a város elleni tiszteletlenséget, a legfontosabb tényezőnek mégis az egyház képviselőjét, a püspököt nevezem meg. Azért mert az ő tudása, meggyőződése, a városhoz való ragaszkodása, anyagi és szellemi javak iránt való szeretete mellett egy más, a meggyőződéses erős hit vezette, és ennek a hitnek a szegedi népbe való átoltásával tette képessé ezt a népet is arra az áldozatra, amelyet evvel a nagy kulturmunkával vállalt.”³⁷¹ Az ünnepségen Tóth Tihamér egyetemi tanár, a Központi Papnevelő Intézet rektora a Pázmány Péter Tu-

365 MTI Napi Hírek XVII. (1936) május 13. 46.

366 Szegedi Uj Nemzedék XVIII. (1936) május 14. 1–13.; Szegedi Napló XII. (1936) május 14. 1–3.

367 Délmagyarország XII. (1936) május 14. 4.

368 Szegedi Uj Nemzedék XVIII. (1936) május 15. 1.

369 MTI Napi Hírek XVII. (1936) május 14. 12.

370 Szegedi Uj Nemzedék XVIII. (1936) május 15. 2.; Délmagyarország XII. (1936) május 15. 3.

371 Szegedi Napló XII. (1936) május 15. 4.; MTI Napi Hírek XVII. (1936) május 14. 36.

dományegyetem nevében üdvözölte Glattfelder püspököt: „Meg akarjuk köszönni egykori kartársunknak, Glattfelder Gyula püspök úr Őnagyságának azt a fényeskedő példaadást, amelyet az ő, reménytelenséget soha nem ismerő, teremtő optimizmussal telített papi és püspöki tevékenysége jelent a magyar haza ifjúságának. ... elsősorban azért a példaadásért vagyunk hálásak, amelyet a csanádi püspök úr a magyar ifjúságának a nem csüggedő munkakészségről nyújtott és azért az áldozatos gondoskodásért, amelyet a magyar ifjúság eszményi nevelése érdekében kifejtett. Az a munka, amit Nagyméltóságod kora fiatalságától a mai napig, a magyar ifjúság eszményi neveléséért kifejtett, úgy is mint a Szent Imre Kollégiumok alapítója és igazgatója, úgy is mint egyetemi tanár és hitszónok, úgy is mint a budapesti Központi Papnevelde előljárója, az új magyar évezredet megalapozó nemzetnevelő munka volt.”³⁷² Ditrói Gábor, a szegedi egyetem rektora szintén méltatta Glattfelder Gyula érdemeit: „Püspök úr ő kegyelmessége annyiszor vett részt az egyetem munkájában és ünnepségein az igaz barát szeretetével és benső jóindulatával, hogy jól esik most viszonzni az ő barátságát azzal, hogy áldásos főpásztori útjára indulásának 25. évfordulóján tisztelőinek díszes körében ünnepélyesen, de titkolhatóan érzések közvetlenségével kiáltjuk: Isten áldja meg dr. moóri Glattfelder Gyula csanádi püspök ő nagyméltóságát, tartsa meg Őt nekünk még soká boldogságban, szerencsében, jó egészségben. ... én mint rektor tanúsíthatom, hogy a kormányzatomra bízott egyetem tanárai és tanítványai felekezeti különbség nélkül tisztelik, becsülik Szent Gellért utódát lelki emelkedettséggel igaz méltányossága miatt.”³⁷³

A Szent Imre kollégiumok végzett növendékeiből és a Szent Imre Kör tagjaiból álló, évente csak egyetlen alkalommal ülésező Szent Imre Szenátus 1936. november 15-i közgyűlésén ünnepelte díszelnökük negyedszázados püspöki jubileumát. A budai kollégiumban tartott ülésen Schandl Károly nyugalmazott államtitkár, a szenátus világi elnöke nyitóbeszédében méltatta a csanádi főpap érdemeit: „Glattfelder Gyula mindenkivel foglalkozott, hogy a közéletre neveljen, de emellett bámulatos energiával gyűjtötte az anyagi erőit, hogy a katolikus egyetemi ifjúság részére internátusokat emeljen. Soha sem foglalkozott politikával, és Magyarországon a legnagyobb átalakulás mégis nevéhez fűződik. Ha van díszítő jelző, mely közéleti nagyság homloka köré glóriát fon, úgy Csanád püspöke a legszebb epiteton ornanst vívta ki magának: „nemzedékek nevelője” Glattfelder Gyula püspök, nemzedékek nevelője egy ellenségtől övezett, pusztulásra ítélt, de jobb sorsra érdemes nemzet számára, amelyet a Krisztushoz való visszatérés rántott vissza a sír széléről. Katolikus értelmiséget nevelt két generáció számára, s ez a katolikus értelmiség lelki hatásaival még a nem katolikus keresztényeket is magával ragadta az új keresztény közszellem diadalra juttatásával.”³⁷⁴

372 Szegedi Új Nemzedék XVIII. (1936) május 15. 3.

373 Szegedi Napló XII. (1936) május 15. 5.

374 Nemzeti Újság XVIII. (1936) november 17. 11.

Nagyszabású, lampionos szerenádöt Gyula névnap alkalmából is tartottak a szegediek a megyésfőpásztor iránti szeretetük kifejezéseképpen (például két esztendővel a negyedszázados püspöki jubileum után 1938. április 12-én).³⁷⁵

ÖSSZEGZÉS

Glattfelder Gyula püspöki székhelyéről elúztatva, birtokainak és anyagi lehetőségeinek többségétől megfosztva is páratlan életművet valósított meg. A fenti adatok részletesen alátámasztják Rónay László véleményét: „A nagy lelki felrázók és megrendítők – Prohászka, Bangha Béla és a többiek – után ő a higgadt, nyugodt, perspektivikus építkezés szellemét képviselte és valósította meg. Nem lángolt, nem felrázni akart, hanem megteremteni és kifejleszteni egy olyan szellemisséget, melyben a keresztény életértékek gyakorlata egészen természetes.”³⁷⁶ Ennek köszönhetően az egyik legnagyobb hatású XX. századi magyar főpap volt. Tanítása és alkotásai napjainkban is számos megfontolandó, követésre érdemes példát tárnak elénk.

Vajda Tamás
igazgató
SZTE Levéltára

375 Szegedi Napló XIV. (1938) április 12. 6.

376 Rónay 2015, 83.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balogh Margit: Mindszenty József és a KALOT. In: *Mindszenty József Veszprémi püspök 1944–1945* (Veszprémi Múzeumi Konferenciák 7.) Veszprémi Érsekség, Veszprém, 1996. 48–63.
- Balogh Margit: A KALOT története, 1935–1946. In: *Történelmi Szemle* 36. (1994) 283–298.
- Balogh Margit: *A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935–1946. (Társadalom-és művelődéstörténeti tanulmányok 23.)* MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1998.
- Beke Margit (szerk.): *A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1919–1944 között.* Aurora, München–Budapest, 1992.
- Bélteky József: Sajtóvisszhangok Glattfelder Gyula temesvári püspök működésének utolsó éveiből. In: *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* (1996) 3–4: 137–153.
- Bukovszky László: *Első tíz év. A Foederatio Emericana szegedi corporatioinak története.* Foederatio Emericana Szegedi Corporatio, Szeged, 1936.
- Csibi Norbert: *Az első világháború előtti katolikus nagygyűlések és a katolikus egyetem ügye Magyarországon.* Per Aspera ad Astra (2015) 1: 44–75.
- Csíky Balázs: A Szent Imre Kör. In: Kerny Terézia (szerk.): *Szent Imre 1000 éve. Tanulmányok Szent Imre tiszteletére születésének ezredik évfordulója alkalmából.* Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum, Székesfehérvár, 2007. 145–151.
- Csillik László – Gácsér József (szerk.): *A Szegedi Királyi Katolikus Tanítóképző Intézet emlékkönyve 1844–1994.* Szegedi Tanítóképzőt Végzettek Baráti Köre, Szeged, 1994.
- Egresi Katalin: *Szociálpolitika Magyarországon. Nézetek, programok és törvények 1919–1939.* Napvilág Kiadó, Budapest, 2008.
- Erdélyi László: *Ünnepi gondolatok egy egyetemi tanár íróasztalánál.* Szerzői, Szeged, 1943.
- Farkas György (szerk.): *Vezérkönyv agrárfiújsági vezetők számára.* KALOT, Szeged, 1937.
- Fizel Natasa: *Sík Sándor szerepe a párhuzamos tanszékek megalakulásában a Ferenc József Tudományegyetemen.* In: Miklós Péter (szerk.): *Sík Sándor eszmekörei.* Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány, Szeged, 2014, 63–75.
- Gergely Jenő: *A püspöki kar tanácskozásai 1919–1944.* Gondolat, Budapest, 1984.
- Gergely Jenő: *A politikai katolicizmus Magyarországon (1890–1950).* Kossuth, Budapest, 1977.
- Gergely Jenő: Glattfelder Gyula csanádi püspök a Magyar Katolikus Püspöki Kar konferenciáin (1911–1943). In: Zombori István (szerk.): *Igazságot – szeretettel. Glattfelder Gyula élete és munkássága.* KÉSZ–METEM, Budapest–Szeged, 1995. 38–48.

- Gianone András: Hagyomány és megújulás a XXIV. Országos Katolikus Nagygyűlésen. In: Balogh Margit – Varga Szabolcs – Vértesi Lázár (szerk.): *Katolikus zsinatok és nagygyűlések Magyarországon a 16–20. században*. Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, Pécs, 2014. 445–462.
- Gianone András – Klestenitz Tibor (szerk.): *Az országos katolikus nagygyűlések Magyarországon, 1920–1932. Válogatott beszédek és tudósítások*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2016.
- Gianone András – Klestenitz Tibor: *Katolikus nagygyűlések Magyarországon*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2017.
- Giczi Zsolt: Az 1938-as Szent István jubileumi év Szegeden. A szegedi katolicizmus történetéhez. In: *Tanulmányok Csongrád megye történetéből* 24. Szeged, 1997, Csongrád Megyei Levéltár, 67–159.
- Glattfelder Gyula: Előszó. In: *Esto vir!* Élet, Budapest, 1927. 3–5.
- Glattfelder Gyula, *A gazdasági világválság lelki okai*. Szeged, 1931. (interneten: http://mtdaportal.extra.hu/books/glattfelder_gyula_a_gazdasagi_vilagvalsag.pdf)
- Gyulay Endre: *Glattfelder, a Szeged–csanádi püspökség megalapítója*. In: Zombori István (szerk.): *Igazságot – szeretettel. Glattfelder Gyula élete és munkássága*. KÉSZ–METEM, Budapest–Szeged, 1995. 11–20.
- Halmos Károly (szerk.): *Schola Americana Szegediensis sajtóankétja a diplomás ifjúság önállósításáról*. Schola Americana Szegediensis, Szeged, 1937.
- Hermann Egyed – Artner Edgár: *A hittudományi kar története. (A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története 1.)* Budapest, 1938.
- Kalmár János (szerk.): *Az Americana nagyrendjének schematismusa 1939–40*. Élet, Budapest, 1940.
- Kiss Ferenc – Tonelli Sándor – Sz. Szigethy Vilmos: *Szeged*. Budapest, 1927.
- Kuminetz Géza: Prohászka Ottokár püspök gazdaságbölcseleti felfogása és aktualitása. In: Mózes György (szerk.): *Prohászka-tanulmányok 2015–2017. A Székesfehérvári Egyházmegye Prohászka-konferenciáinak előadásai*. Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, Székesfehérvár, 2017. 52–181.
- Ladányi Andor: Egyetemi ifjúsági szervezetek a Horthy-korszakban. In: *Educatio* IV. (1995) 266–284.
- Ladányi Andor: *A gazdasági válságtól a háborúig. A magyar felsőoktatás az 1930-as években*. Argumentum, Budapest, 2002.
- Ligeti Dávid: Kereszt az egyetemen. Az 1900/1901. évi keresztmozgalom története. In: Ujváry Gábor (szerk.): *Trianon és a magyar felsőoktatás 1*. VERITAS Történetkutató Intézet és a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség 2017. december 4-én, a budapesti Eötvös Collegiumban rendezett konferenciájának előadásai. VERITAS Történetkutató Intézet–Magyar Napló, Budapest, 2018, 9–32.
- Miklós Péter: A szegedi hittudományi főiskola szervezése: 1930. In: *Szegedi Műhely* XLI. (2002) 3–4: 127–136.

- Miklós Péter: Az egyházmegyei központ kiépítése Szeged, 1923–1941. In: *Egyháztörténeti Szemle* 4. (2003) 2: 86–99.
- Miklós Péter: Klebelsberg és a szegedi egyetem hittudományi karának terve. In: Miklós Péter (szerk.): *A legnagyobb álmú magyar kultuszminiszter*. Belvedere Meridionale, Szeged, 2008. 165–173.
- Miklós Péter: *Adatok a szegedi katolikus tanítóképző történetéhez*. In: Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás (szerk.): *Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola története (1928–1947)*. Szeged, 2010. Belvedere, 157–164.
- Miklós Péter: Koncepció az egyetem „katolikus jellegének” biztosítására. In: Miklós Péter: *A szegedi bölcsészkar Radnóti Miklós diákéveiben. Tanulmányok Radnótiról, kortársairól és a szegedi egyetemről*. Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány, Szeged–Szabadka, 2011. 75–88.
- Miklós Péter: Temesvárról Szegedre – Glattfelder Gyula, az elűzött csanádi püspök. In: *Trianoni Szemle* X. (2018) 3–4: 215–222.
- Muzslay István: *Az Egyház szociális tanítása (Studia Theologica Budapestinensia 17.)* Márton Áron Kiadó, Budapest, 1997.
- M. Szebeni Géza: *Giesswein Sándor keresztényszocializmusa*, Magyar Szemle Alapítvány, Budapest, 2016.
- Nagy Töhötöm: *Jezsuiták és szabadkőművesek*. Universum, Szeged, 1990.
- Ozsváthné Csegezi Monika: Tanítóképezde. In: Tóth Ferenc (szerk.): *Csongrád megye építészeti emlékei*. Csongrád Megyei Önkormányzat, Szeged, 2000, 552.
- Pál József: Glattfelder Gyula és az 1938-39-es zsidótörvények. In: *Csanád egyházmegye püspökei a zsidóságért*. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár, Szeged, 2014. 11–83.
- Péter László: A jezsuiták Szegeden. In: *Móra Ferenc Múzeum Évkönyvei. Studia Historiae Literarum et Artium*. 1. (1997) 9–21.
- Rigó Balázs – Zachar Péter Krisztián, *Hivatásrendiség másképp – A szegedi Hivatásszervezet mint szakszervezet*. In: Zachar Péter Krisztián (szerk.): *Gazdaság, társadalom, hivatásrendiség a 20. századi Európában*. L'Harmattan, Budapest, 2013. 125–145.
- Rónay László: *Egyenes gerinccel. A magyar katolicizmus Trianontól a világválságig*. Éghajlat Könyvkiadó, Budapest, 2012.
- Rónay László: *Katolikus reneszánsz. Arcképek a magyar katolikus megújulás korából*. Szent István Társulat, Budapest, 2015.
- Szabó Ferenc: Három szociális apostol. Prohászka Ottokár – Kerkai Jenő – Apor Vilmos. In: Mózessy Gergely (szerk.): *Prohászka-tanulmányok 2007–2009. A Székesfehérvári Egyházmegye Prohászka-konferenciáinak előadásai*. Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, Székesfehérvár, 2009. 81–93.
- Szabó Ferenc, *Prohászka Ottokár élete és műve (1858–1927)*. Szent István Társulat, Budapest, 2010.

- Szabó Ferenc: Prohászka Ottokár és a keresztényszocializmus. In: Mózessy Gergely (szerk.): *Prohászka-tanulmányok 2012–2015. A Székesfehérvári Egyházmegye Prohászka-konferenciáinak előadásai*. Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, Székesfehérvár, 2015. 189–198.
- Szandtner Pál: *Szegedi egyetemi tájékoztató*. Városi Nyomda, Szeged, 1927.
- Szilas József: Az 50 éves szeminárium. In: *Csanád egyházmegye jubileumi évkönyve*, 1980. Csanád Egyházmegye, Szeged, 1980. 86–87.
- Szolnoky Erzsébet: *Szociális igazságosság és keresztény szeretet*. Giesswein Sándor a magyar keresztényszociális és kereszténydemokrata gondolkodás megalapozója. Éghajlat Könyvkiadó, Budapest, 2003.
- Szögi László: *A 19–20. század fordulóján alakult felekezeti jellegű egyetemi egyesületek*. In: <http://egyetemtortenet.elte.hu/erdekességek/szogi-budapest>
- Szögi László: Katolikus egyetemalapítási törekvések Magyarországon. In: Ujváry Gábor (szerk.): *Hittudományi fakultások és tanintézetek a XX. századi magyar egyetemeken*. (Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből 13.) Budapest, 1991. 10–39.
- Tóth Tamás: Egy jezsuita vezetésű hittudományi kar tervei a két világháború között. In: Molnár Antal – Szilágyi Csaba – Zombori István (szerk.): *Historicus Societatis Iesu. Szilas László emlékkönyv*. METEM, Budapest, 2007. 199–211.
- Török József: Glattfelder Gyula a budapesti tudományegyetem hittudományi karán. In: Zombori István (szerk.): *Igazságot – szeretettel. Glattfelder Gyula élete és munkássága*. KÉSZ–METEM, Budapest–Szeged, 1993. 35–37.
- Ujváry Gábor: Egyetemi ifjúság és katolicizmus a „neobarokk társadalomban”. A Foederatio Emericánáról. In: Ujváry Gábor: *A harmincharmadik nemzedék. Politika, kultúra és történettudomány a „neobarokk társadalomban”*. Ráció, Budapest, 2010. 413–493.
- Vajda Tamás: Foederatio Emericana szegedi története. In: Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás (szerk.): *Egyetemi ifjúsági egyesületek Szegeden 1919 és 1944 között*. Universitas, Szeged, 2012. 46–79.
- Vajda Tamás: Bencés szerzetes és pszichológiai professzor: Várkonyi Hildebrand a szegedi egyetemen (1929-1940). In: *Collectanea Sancti Martini V.* (2017) 169–196.
- Vajda Tamás: *Az egyetemi ifjúság pasztorációja Glattfelder Gyula budapesti munkásságában (1899–1911)*. In: Somorjai Ádám OSB – Somorjai Gabi (szerk.): *Laborator Assiduus. A 70 éves Zombori István köszöntése*. MTA BTK Történettudományi Intézet – MNL OL, Budapest, 2019. 251–261.
- Vida István: Szociális irányú katolikus mozgalmak hazánkban. In: *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 4. (1992) 223–242.
- Zachar Péter Krisztián: *Gazdasági válságok, társadalmi feszültségek modern válaszkísérletek Európában a két világháború között*. L'Harmattan, Budapest, 2014.
- Zombori István: Márton Ferenc egyházművészeti alkotásai. In: Murádin Jenő – Sümegi György – Zombori István: *Márton Ferenc*. Csíkszereda, 2009. 77–90.